כליאת מהגרים ומבקשי מקלט בישראל

דוח מעקב שנתי – 2019

המוקד לפליטים ולמהגרים ע"ר

כליאת מהגרים ומבקשי מקלט בישראל

דוח מעקב שנתי – 2019

המוקד לפליטים ולמהגרים ע"ר

כלאו
אין מקום
לגזרים

דוח מעקב שנתי - 2019

כליאת מבקשי מקלט ומהגרים בישראל - דו"ח 2019

כתיבה ומחקר: סיגל רוזן ושירה עבו

עיצוב גרפי: אופליה פטרוסיאן

תמונת שער: מלין פזהאי

תודתנו נתונה לאמיתי נצר צרניק, עמיר ליבנה בר-און, גלעד קינן, רותם למפרום, הגר שילה ושי אפרתי על התנדבותם המסורה בתחום המיחשוב, שאפשרה לנו לעבד את נתוני אלפי הפרוטוקולים של דיוני בית הדין לביקורת משמורת של שוהים שלא כדין ולשאוב מהם מידע משמעותי ורב. כן נתונה תודתנו לעו"ד ענבר בראל וד"ר איילת עוז על הערותיהן המועילות לדו"ח.

על המוקד לפליטים ולמהגרים

המוקד לפליטים ולמהגרים היא עמותה א־מפלגתית וללא מטרת רווח אשר שמה לה למטרה להגן ולקדם את זכויות האדם של פליטים ומהגרי עבודה ולמנוע סחר בבני אדם בישראל. העמותה פועלת באמצעות מתן מידע, ייעוץ וייצוג משפטי; ביקורים במתקני הכליאה למבקשי מקלט ומהגרים; וכן פעילות ויוזמות ציבוריות.

נחלת בנימין 75, תל אביב-יפו 6515417, ישראל

דואר אלקטרוני: info@hotline.org.il

טלפון: 03-5602530

אתר: hotline.org.il

Published with the generous support of Heinrich Boll

HEINRICH BÖLL STIFTUNG TEL AVIV

צילום: יאיר מיוחס

תוכן עניינים

א. הקדמה 1

ב. רקע 2

זהותם של המוחזקים במתקני הכליאה לחסרי מעמד 2

חקיקה המסדירה מעצר חסרי מעמד 10

מתקני הכליאה לחסרי מעמד 10

סהרונים 10

גבעון 12

יהלו"ם 15

ג. כליאה ממושכת של מהגרים ומבקשי מקלט 24

ד. גירוש בכפיה 29

ה. בית הדין לביקורת משמורת של שוהים שלא כדין 33

דרכי הכניסה של מהגרים לישראל 33

היעדר עירנות מספקת לחשדות בדבר סחר בבני אדם 34

חוסר עקביות בהתנהלות הדיינים השונים המכהנים בבית הדין 35

עידוד מוחזקים לצאת למדינה שלישית 36

ליקויים בתרגום בשימועים הנערכים לחשודים בשהיה שלא כדין 37

ו. נשים וילדים במתקני הכליאה 42

ז. מסורבי כניסה 49

מניעת גישה למערכת המקלט של מסורבי כניסה 51
הפגיעה בזכות לייצוג ובחיסיון עו"ד-לקוח 52
מניעת הקשר עם העולם החיצון 53
ח. אלימות מצד פקחי רשות ההגירה 57
ט. סיכום והמלצות 60

סימני קיצור

בג"ץ – בית המשפט הגבוה לצדק

בית הדין – בית הדין לביקורת משמורת

המוקד – המוקד לפליטים ולמהגרים

נתב"ג – נמל תעופה בן־גוריון

רשות ההגירה / הרשות – רשות האוכלוסין, ההגירה ומעברי הגבול

שב"ס – שירות בתי הסוהר

הקדמה

המוקד לפליטים ולמהגרים מפרסם זו השנה החמישית דוח מעקב על תנאי הכליאה של חסרי המעמד ומבקשי מקלט המוחזקים במשמורת (מעצר בהליך מנהלי) במתקני כליאה המיועדים לאוכלוסיות אלו. מעצר וכליאה המשיכו להוות גם השנה כלי מרכזי במדיניות ממשלת ישראל כלפי מהגרים חסרי מעמד הנמצאים בגבולותיה. עם זאת, נמשכה מגמת צמצום מספרם של מבקשי המקלט הכלואים גם השנה. דוח זה מבהיר מי הם הכלואים במתקנים השונים, חלקם כלואים חודשים ארוכים ואף שנים, ומכוח אילו חוקים הם מוחזקים.

בשנת 2019 המגמות הבולטות אותן זיהה המוקד, וניתנה להן תשומת לב מיוחדת בדוח זה, היו כליאת מסורבי כניסה ופגיעה בזכויותיהם, מניעת אפשרות להגיש בקשות מקלט על ידי מסורבי כניסה, אלימות פקחי הגירה כלפי עצורים וכליאת משפחות עם ילדים לקראת גירושן מישראל. בהקשר זה, הרשות החלה למקד מאמציה במעצר תלמידי בית ספר, אוכלוסיה אותה נמנעה מלעצור במכוון בשנים קודמות. בשנה זו החלטנו להעניק משקל מיוחד גם לכשלי הביקורת השיפוטית בבית הדין לביקורת משמורת של שוהים שלא כדין ולפיכך הקצנו פרק נפרד לתיאור כשלים אלו. הדו"ח מתאר את הבעיות שבהן בחרנו להתמקד ואת תלונותיהם העיקריות של הכלואים כפי שהוצגו בפנינו.

אנו חוזרים על המלצתנו העיקרית לגבש מדיניות על פיה מעצר הוא האמצעי האחרון להבטחת יציאתם של שוהים שלא כדין מישראל. עד שתגובש מדיניות זו, יש להבטיח שלא יוחזקו במעצר ילדים, שלא יגורשו מהגרים שחייהם עלולים להיות בסכנה במדינת מוצאם מבלי שניתנה להם האפשרות לבקש מקלט בישראל, שלא יגורשו קורבנות סחר בבני אדם ועבדות ושתתקיים ביקורת חיצונית להבטחת צמצום אלימות פקחי ההגירה כלפי מהגרים בעת מעצרם וגירושם מהארץ.

מתודולוגיה

המידע בדוח הוא אינטגרציה של עדויות עצורים (13), מענה לבקשות חופש מידע (9), ועיבוד נתוני הפרוטוקולים (5,241) של דיוני בתי הדין לביקורת משמורת. רוב תשובות הרשות לשאלות חופש מידע הגיעו למעלה משנה לאחר שנשלחו הבקשות וזאת למרות תזכורות חוזרות ונשנות. מאחר וחלק מהתשובות רלוונטיות גם כיום, החלטנו לכלול בדוח

רקע

זה גם תשובות שהתבקשו באשר לשנת 2018, אותן קיבלנו לידינו רק לאחר מועד פרסום דו"ח המעקב השנתי לשנת 2018.

מעמדם של מהגרים בישראל נקבע על־ידי ארבעה חוקים: חוק השבות,[1] חוק האזרחות,[2] חוק הכניסה לישראל,[3] ותיקוניו השונים של החוק למניעת הסתננות.[4]

חוק השבות חל על כל יהודי שנמצא מחוץ למדינת ישראל ומעוניין לעלות לארץ וכן על ילדיו ועל נכדיו. מהגרים אלו זכאים לקבל אזרחות ישראלית. על פי חוק האזרחות, אדם יכול לקבל מעמד של אזרח בישראל על פי חוק השבות, בהליכי איחוד משפחות או בהליכים חריגים של אימוץ. מעמדם של שאר המהגרים בישראל נקבע על פי חוק הכניסה לישראל או על פי החוק למניעת הסתננות. מדינת ישראל לא רואה עצמה כמדינת יעד להגירה והממשלה הצהירה פעמים רבות כי הדרך היחידה להגר לישראל היא באמצעות חוק השבות. כתוצאה מכך, מלבד מקרים הומניטריים או בהליכי איחוד משפחות, מהגרים שאינם זכאי שבות יכולים לקבל מעמד חוקי לפרקי זמן קצרים בלבד. מהגרים שנכנסו לישראל כתיירים או כמהגרי עבודה ופגה תקופת שהייתם החוקית בישראל, נעצרים על פי חוק הכניסה לישראל. מאז חודש יוני 2012, מהגרים ומבקשי מקלט שנכנסו לישראל באופן בלתי מוסדר תוך חציית גבול נעצרים ונכלאים תחת החוק למניעת הסתננות ותיקוניו.

זהותם של המוחזקים במתקני הכליאה לחסרי מעמד

על פי הגדרות רשות האוכלוסין וההגירה קיימות ארבע קבוצות של מהגרים בישראל, אשר חלקם עשויים למצוא את עצמם מעת לעת במתקני הכליאה לחסרי מעמד:[5]

1 חוק השבות, תש"י – 1950

2 חוק האזרחות, תשי"ב – 1952

3 חוק הכניסה לישראל, תשי"ב – 1952

4 החוק למניעת הסתננות (עבירות ושיפוט), תשי"ד-1954

5 רשות האוכלוסין וההגירה, "נתוני זרים בישראל: סיכום שנת 2019", מרץ 2020, עמ' 37-36.

- "תיירים": בשנת 2019 שהו בישראל 58,200 מהגרים שהגיעו לישראל כתיירים דרך נתב"ג ונשארו בארץ גם אחרי שפגה אשרת התייר שלהם. 77% מהם הם יוצאי מדינות ברית המועצות לשעבר[6] ההנחה המקובלת היא שרובם קרובי משפחה של זכאי חוק השבות שהיגרו לישראל.

- "עובדים זרים": בשנת 2019 שהו בישראל 101,992 מהגרים בעלי אשרות עבודה בתחומי החקלאות, הסיעוד, הבניין ועובדים מומחים, כאשר 48,940 (48%) מתוכם הן נשים. מדינות המוצא העיקריות מהן מגיעים עובדים אלה הן תאילנד, הפיליפינים, הודו, מולדובה, סרי־לנקה וסין. בענף הבניין עובדים גברים בלבד. 97% מהעובדים בענף החקלאות הם גברים, 94% מהעובדים בענף המומחים הם גברים. בענף הסיעוד לעומתם נרשם רוב גדול לנשים - 84%.[7] עובדים ועובדות אלו הגיעו לישראל כדין, חלקם לפי הסכמים דו-צדדיים בין ישראל למדינות מוצאם. התקופה שבה מותר למהגרים אלה לעבוד בישראל היא חמש שנים ושלושה חודשים אך לעתים הם מאבדים את מעמדם החוקי עוד קודם לכן כאשר הם בוחרים לעזוב את מעסיקיהם מסיבות שונות ובכללן ניצול והעסקה בתנאים קשים או כאשר מעסיקיהם מואסים בהם. נשים רבות מאבדות את מעמדן החוקי כאשר הן נכנסות להריון. בראשית 2019 שהו בישראל 17,484 מהגרי עבודה שאיבדו את מעמדם החוקי אך טרם עזבו או גורשו מישראל, מתוכם 11,434 (70.4%) בתחום הסיעוד שבו מועסק רוב של נשים.[8]

- "מסתננים": בסוף שנת 2019 שהו בישראל 31,547 מהגרים למטרת עבודה ומבקשי מקלט שנכנסו בעשור האחרון לישראל ממצרים שלא דרך מעבר גבול מוסדר. מהגרים ומבקשי מקלט אלה מכונים בפי הרשויות בכינוי המבזה "מסתננים", אף על פי שהחוק הבינלאומי מתיר לאדם הנס על חייו לחצות גבולות ללא היתר על מנת למלט את נפשו. 91% מתוכם הם אזרחי אריתריאה וסודן, מתוכם 63% הגישו בקשה למקלט מדיני.

- "מבקשי מקלט": 9,842 בני אדם הגישו בקשות מקלט בשנת 2019, מהם 43.7% מסודן ומאריתריאה וכן 33% ממזרח אירופה. בסך הכל נמצאים היום בישראל 34,624 אנשים שבקשות המקלט שהגישו עד היום טרם הוכרעו.[9]

6 שם, עמ' 25.

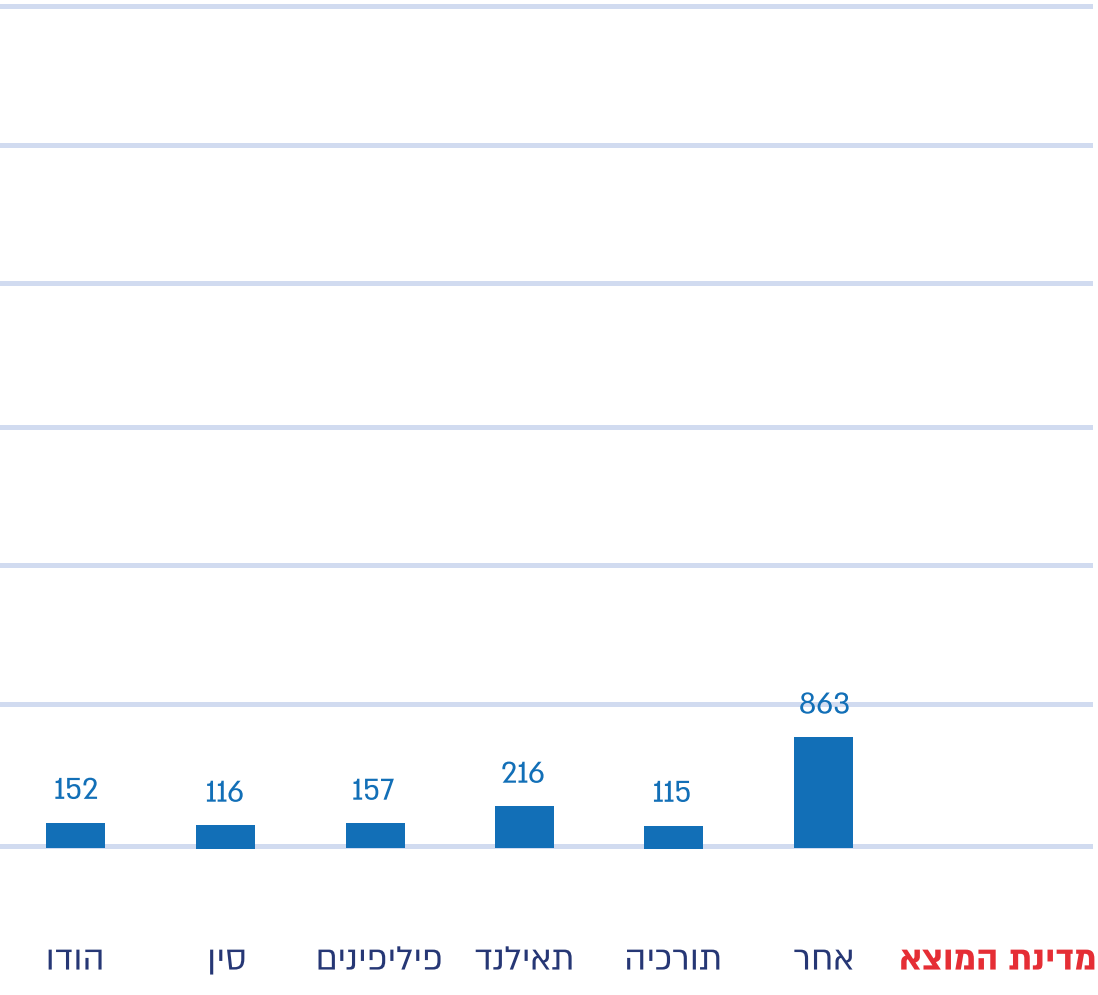
7 שם, עמ' 24.

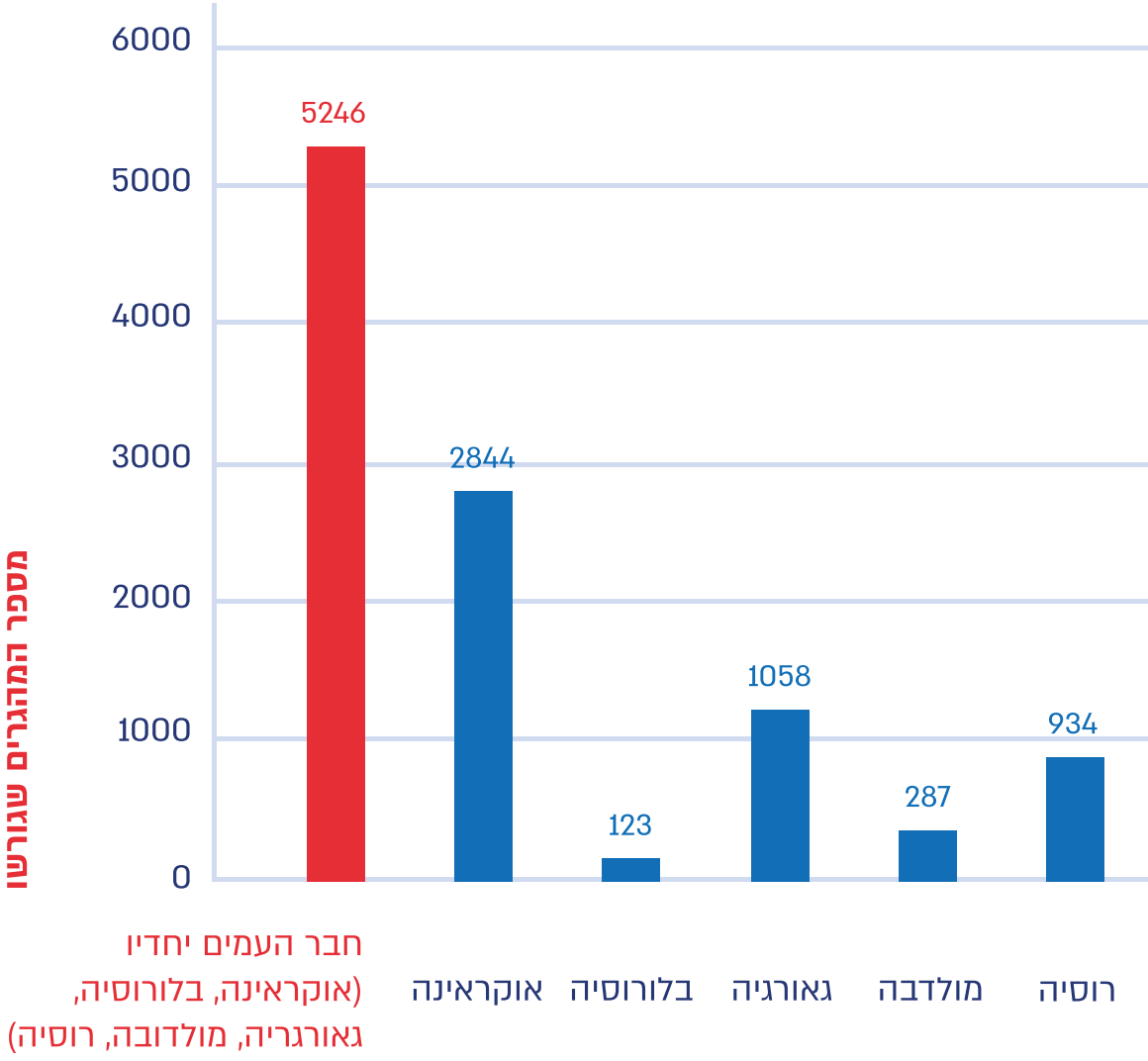
8 שם, עמ' 20.

9 היא"ס, 0.06% - המספרים מדברים – הטיפול בבקשות מקלט בישראל, אוגוסט 2020.

צילום: אבשלום שושני, באדיבות מעריב

פילוח מהגרים שנעצרו בישראל וגורשו בשנת 2019 על פי מדינות מוצאם

מספר המהגרים שגורשו
6000
5000
4000
3000
2000
1000
0
5246
2844
123
1058
287
934
חבר העמים יחדיו (אוקראינה, בלורוסיה, גאורגריה, מולדובה, רוסיה)
אוקראינה
בלורוסיה
גאורגיה
מולדבה
רוסיה

פילוח מהגרים שנעצרו בישראל וגורשו בשנת 2019 על פי מדינות מוצאם

בשנת 2019 נעצרו וגורשו מהארץ 6,694 מהגרים חסרי מעמד, אם סוכמים את מספר המגורשים על פי מעמדם בישראל.[10] עם זאת, אם נסכום את מספרם של המגורשים על פי מדינת מוצאם, הרי שבשנת 2019 גורשו 6,865 מהגרים חסרי מעמד.[11] הפער נובע מדיווחים שונים של רשות ההגירה, המצהירה שקובץ ההרחקות הוא דינאמי ועשוי להתעדכן רטרואקטיבית. בכל מקרה, מספר המהגרים שנעצרו וגורשו בשנת 2019 היה נמוך יותר ממספרם של המגורשים בשנת 2018 (7,957 מהגרים), אך גבוה יותר מהמגורשים בשנים קודם לכן: 5,841 נעצרו וגורשו בשנת 2017, 3,221 בשנת 2016 ו-3,116 בשנת 2015.[12]

כמו בשנים 2015-2018, גם בשנת 2019 עיקר המגורשים היו מאוקראינה (2,844) ומגיאורגיה (1,058), אליהן התווספה בשנה זו רוסיה עם 934 מגורשים.[13] להערכתנו, רב רובם של

שנה	מס׳ המהגרים שגורשו
2019	6694
2018	7957
2017	5841
2016	3221
2015	3116

6694
עפ"י מעמד

6865
עפ"י ארץ מוצא

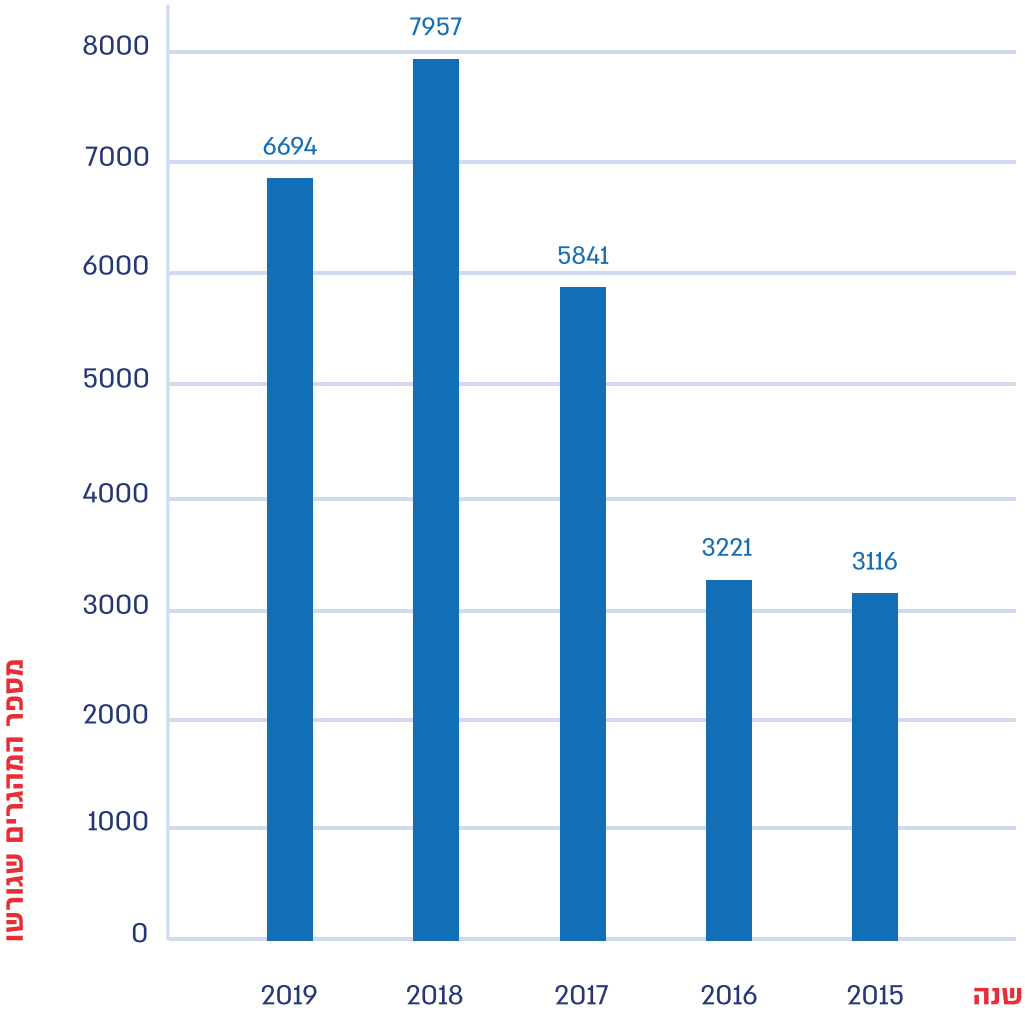
10 השו"ל 5, עמ׳ 26.

11 שם, עמ׳ 27.

12 שם, עמ׳ 27.

13 שם, עמ׳ 27.

מהגרים שגורשו מישראל בגין שהיה שלא כדין

מהגרים אלו מגיעים לישראל בעידוד רשתות מאורגנות שמטרתן להביא לישראל עובדים תוך עקיפת מנגנוני ההסדרה והמכסות על היתרי ההעסקה. רשתות אלה מעודדות את העובדים פעמים רבות להגיש בקשות מקלט אשר יאפשרו להם להישאר בישראל ולעבוד בזמן שהן נבחנות ומנתוני הרשות מסתמן שאכן רובם מצליחים להגיש בקשות מקלט. במקרים מסוימים עולה אף חשד כי מדובר בסחר בבני אדם והחזקה בתנאי עבדות אך המספרים הגבוהים של המגורשים מעידים על כך כי לא נערך בירור מספק באופן שיטתי על מנת לבחון האם בין המגורשים ישנם מקרים אותם יש להפנות למשטרת ישראל בטרם יגורשו המהגרים מישראל.[14]

במאגר החלטות בית הדין לביקורת משמורת של שוהים שלא כדין מופיעים 5,241 פרוטוקולים של דיונים שנערכו למהגרים עצורים בשנת 2019. ממספרי העצורים שמופיעים בפרוטוקולים, עולה שאותם 5,241 דיונים נערכו ל – 3,238 עצורים, כשב – 1,503 מתוכם (46%), מופיעה בפרוטוקול המילה "המוחזקת", מילה שאמורה להעיד על כך שהדיון נערך למהגרת ולא למהגר. מבחינה מדוקדקת של אלפי פרוטוקולים, ניתן להסיק שגם בפרוטוקולים של גברים עלולה להופיע המילה "המוחזקת" משום שהדיינים מעתיקים את הפרוטוקולים בשיטת "שמור בשם" ולעיתים שוכחים למחוק מילים שמופיעות בפרוטוקול קודם. עם זאת, נתוני הרשות כפי שמופיעים בהמשך הדו"ח מחזקים את הסברה שעולה מנתוני הפרוטוקולים, על פיה קרוב למחצית מהכלואים ומהמגורשים מהארץ הן נשים.

מנתוני הרשות עולה שבשנת 2019 מספר "מסורבי הכניסה" לארץ עמד על 23,312 זרים, 3% יותר מאחוז סירובי הכניסה של שנת 2018 (22,495). בשנת 2017 סורבה כניסתם של 19,556 בני אדם ואילו בשנת 2016, סורבה כניסתם של 18,392.[15] מספר מסורבי הכניסה ממדינות איתן קיים הסכם פטור מאשרות כניסה מהווה חלק ניכר מסירובי הכניסה - בשנת 2019 סורבה כניסתם לישראל של 6,407 נתינים מאוקראינה ושל 6,159 נתינים מרוסיה, ששיעורם יחד מהווה כ- 54% מכלל הסירובים בשנה זו.

14 המוקד לפליטים ולמהגרים, בדלת האחורית – מגמות חדשות של סחר בבני אדם תוך ניצול מערכת המקלט בישראל, ספטמבר 2017.

15 שם.

חקיקה המסדירה מעצר חסרי מעמד[16]

מעצר של חסרי מעמד בישראל מוסדר בהוראות חוק הכניסה לישראל והחוק למניעת הסתננות, שבעניינם הרחבנו בדוח המעקב השנתי לשנת 2015,[17] וכן בדו"ח המעקב השנתי לשנת 2018,[18] המתאר את השתלשלות תיקוניו השונים של החוק למניעת הסתננות וסגירת מתקן חולות. מעצר הוא האסטרטגיה הדומיננטית במדיניותה של ממשלת ישראל בהתמודדות עם הגירה לישראל. המעצר והכליאה משמשים כשיטת ארגון, ניהול והרתעת מהגרים מלהישאר בארץ לזמן ממושך. עם זאת, בשנת 2019 נמשכה מגמת צמצום מספר הכלואים שהחלה בשנת 2018 עם סגירת מתקן חולות וביטול תכנית הגירוש למדינות שלישיות ובעקבות פסק הדין בבג"ץ 1892/14, אשר קבע לוחות זמנים להפחתת הצפיפות במתקני שב"ס.[19] אם בשנת 2015 היו כלואים במעצר מנהלי – הגירתי כ – 5,000 מהגרים ומבקשי מקלט, הרי שבשנת 2019 היו כלואים בממוצע בכל רגע נתון פחות מ – 200 מהגרים.[20]

מתקני הכליאה לחסרי מעמד

בשנת 2019 פעלו שלושה מתקני כליאה המיועדים לחסרי מעמד ולמבקשי מקלט: מתקן סהרונים הממוקם בגבול עם מצרים; מתקן גבעון ברמלה; ומתקן יהלו"ם בנתב"ג. בעבר נכלאו חסרי מעמד גם בבתי כלא פליליים כמו כלא ניצן, אשל, דקל, אלה ואוהלי קידר, לצורך ענישתם בבידוד או בשל צורך בהפרדתם לצורכי השגחה, למרות האיסור בחוק לכלוא מהגרים עם אסירים פליליים. בשנת 2019 לא התקבלו במוקד פניות של מהגרים שכלואים במעצר מינהלי בבתי הכלא הפליליים.

מתקן הכליאה סהרונים

ממוקם בנגב, ליד ניצנה, בסמוך לגבול מצרים וכלואים בו גברים בלבד. סהרונים נבנה בשנת 2007 ונועד לכליאת מבקשי מקלט שנכנסו לישראל תוך חציית הגבול באופן לא מוסדר. עד יוני 2012 היו בסהרונים שמונה אגפים ובהם אוהלים, כל אגף יכול היה להכיל 250 כלואים

16 רשות האוכלוסין וההגירה, "נתוני זרים בישראל: סיכום שנת 2019", מרץ 2020, עמ' 37-36.

17 המוקד לפליטים ולמהגרים, כליאת מהגרים ומבקשי מקלט בישראל - דו"ח מעקב שנתי 2015, פברואר 2016, עמ' 10.

18 המוקד לפליטים ולמהגרים, כליאת מהגרים ומבקשי מקלט בישראל – דו"ח מעקב שנתי 2018, אפריל 2019, עמ' 23.

19 שם.

20 להערכת המוקד לפליטים ולמהגרים, בהיעדר אפשרות להשיג מידע מספרי מרוכז מהרשויות בעניין זה.

(2,000 כלואים בסך הכל). ביוני 2012 הוקמו שישה אגפים חדשים, שהחליפו את האגפים הישנים ואשר מאפשרים את כליאתם של פחות מאלף כלואים.[21] עם זאת, בשל צימצום מספר הכלואים וביטול תכנית הגירוש בשנת 2018,[22] הוסבו חלק מהאגפים לכליאת אסירים פלסטינים שנכנסו לשטחי ישראל ללא היתר (המכונים "שוהים בלתי חוקיים"), אשר הועברו מכלא קציעות הסמוך בשל יישום פסק הדין בבג"ץ 1892/14.

במהלך שנת 2018[23] נקלטו בסהרונים 431 שוהים שלא כדין, מתוכם 329 אריתראים, 47 סודאנים, ו – 55 אזרחי מדינות אחרות. במהלך אותה שנה לא הוחזקו כלל ילדים מתחת לגיל 18 בכלא סהרונים. 40 איש "יצאו מרצון" למדינות אחרות מכלא סהרונים במהלך 2018 ואילו 739 אחרים שוחררו בישראל.[24]

בשנת 2019 הצטמצם מספר הכלואים בכלא סהרונים. ביום 20 במאי 2019 שהו בכלא סהרונים 41 בני אדם: תשעה סודאנים, תשעה אתיופים, שבעה אריתראים, ארבעה אזרחי חוף השנהב, שלושה אזרחי ניגריה, שלושה אזרחי צ'אד, שני אזרחי גאנה, שני אזרחי גינאה, ושניים נוספים שלא צוינה ברישומי הרשות מדינת אזרחותם.[25]

אזרח גאנה היה כלוא באותה עת במשך ארבע שנים ושלושה חודשים[26] ואזרח ליבריה היה כלוא שלוש שנים ושמונה חודשים[27] על פי רישום הרשויות, שאינו מציין תקופות מעצר מנהלי קודמות, אך מעקב המוקד לפליטים ולמהגרים מעלה שהוא כלוא זה למעלה משבע שנים במצטבר. אזרח חוף השנהב היה כלוא שלוש שנים.[28] בסה"כ, היו באותה עת בסהרונים שבעה כלואים למעלה משנתיים, 17 למעלה משנה, 26 – למעלה משישה חודשים, 33 – למעלה משלושה חודשים ו – 34 – למעלה מחודשיים.

21 הארץ, "שב"ס מתריע: אין היכן לכלוא אלפי מבקשי מקלט שיסרבו לגירוש", יהושוע (ג'וש) ברריינר, 4 בפברואר 2018.

22 הש"ל 18, פרק ה'.

23 רק לאחר יותר משנה של בקשות חוזרות ונשנות, הצלחנו ב – 4 ביוני 2019, להשיג את תשובת הרשות לשאלות חופש מידע אודות התפוסה במתקן סהרונים בשנת 2018. מפאת חשיבות תיעוד הנתונים, נביא אותם כאן בכל זאת. נציין עוד כי בעוד שהרשות הצליחה, גם אם באיחור ניכר, לספק נתונים אודות מספרם המצטבר של הכלואים בגבעון וביהלו"ם בפילוח על פי החוק שבאמצעותו נעצרו, בנוגע לכלא סהרונים מסרה הרשות ש"לא ניתן לשלוף את הנתון".

24 תשובת רשות ההגירה למוקד לפליטים ולמהגרים על פי חוק חופש מידע מיום 4 ביוני 2019.

25 שם.

26 האיש הוחזק במעצר מאז 1 בפברואר 2015.

27 האיש הוחזק במעצר אחרון מאז 7 בספטמבר 2015.

28 האיש הוחזק במעצר מאז 4 במאי 2016.

מתקן הכליאה גבעון

מתקן גבעון ממוקם בעיר רמלה. הוא נפתח בשנת 2004 ומהווה חלק ממתחם גדול של מתקני כליאה, הכולל את כלא איילון, מעשיהו, נווה תרצה וכלא ניצן. כלואים בו ישראלים שהורשעו בעבירות פליליות שהעונש עליהן הוא עד חמש שנות מאסר וכן מהגרים חסרי מעמד בגין שהייה שלא כדין בישראל, באגפים נפרדים. במתקן גבעון כלואות גם נשים, בעיקר מהגרות עבודה, באגף נפרד.

בכל המתקן תקן הכליאה הוא 280 איש, ואילו באגפי הזרים בשנים אלו התקן הוא 128 איש. 69 כלואים באגף הגברים ו – 59 באגף הנשים.[29]

על פי תשובת הרשות מיום 5 ביוני 2019 לבקשת חופש מידע, הוחזקו בגבעון באותו מועד 101 מהגרים, מתוכם 57 גברים ו – 44 נשים. לא היו כלואים ילדים בגבעון באותה עת.

16 מהכלואים היו מוחזקים במשך למעלה מחודשיים ברציפות (אזרחי ברזיל, ארה"ב, אריתריאה, ירדן, גאנה, אתיופיה, מצרים, ניגריה, אוקראינה ורוסיה) ו-12 מהכלואים היו מוחזקים באותה עת במשך למעלה משלושה חודשים ברציפות (אזרחי ברזיל, ארה"ב, אריתריאה, ירדן, גאנה, אתיופיה, מצרים וניגריה). שני כלואים הוחזקו למעלה משנה, כשאחד מהם למעלה משנתיים.

על אף שהמידע נתבקש בבקשת חופש המידע, הרשות לא ציינה בתשובתה כמה מבין הכלואים תקופות ממושכות היו נשים וכמה מהם קטינים. חשוב גם לציין שהתשובות כוללות רק את משך תקופת הכליאה הנוכחית ואינן משקללות תקופות כליאה קודמות, לפיכך לא ניתן לדעת אם כלואים אלה נכלאו לתקופות מצטברות ממושכות יותר.[30]

מתשובת חופש מידע שהתקבלה בשנת 2019, עולה שבשנת 2018, 180 מתוך כלל הכלואים בגבעון שוחררו בתוך ישראל, מתוכם 33 אזרחי סודאן ו- 28 אזרחי אריתריאה שאינם בני הרחקה. מקרב 119 המשוחררים שהיו בני הרחקה, 39 היו אזרחי אוקראינה (18 גברים ו – 21 נשים) ואילו 50 גברים ו – 29 נשים נוספים שוחררו ממעצר בגבולות ישראל מבלי שהרשות ציינה את מדינת אזרחותם.

29 ע"פ מייל מד"ר ענת הורוביץ, הסנגוריה הציבורית, משרד המשפטים למוקד לפליטים ולמהגרים מיום 21.5.20

30 תשובת רשות מיום 5 ביוני 2019 לשאלת המוקד לפליטים ולמהגרים על פי חוק חופש מידע.

צילום: באדיבות דוברות שב"ס

שירות בתי
בית סוהר

הסוהר
גיבעון
אין מעבר
להולכי רגל

סה"כ הוחזקו בשנת 2018 בגבעון 123 כלואים תחת החוק למניעת הסתננות (97 אריתראים ו – 26 סודאנים) וכן 2,811 כלואים תחת חוק הכניסה לישראל.

מקרב 2,811 המהגרים בני ההרחקה שהיו כלואים בגבעון, שוחררו בגבולות ישראל 119 איש – 4% מהכלואים.[31]

גם השנה, כמידי שנה מאז 2016, נתקבלו במוקד תלונות חוזרות ונשנות על פשפשים במתקן הכליאה גבעון, בעייה שגרמה סבל רב במיוחד לתינוקות שהיו כלואים במתקן.

כליאת ילדים בגבעון

מתשובת חופש מידע שהתקבלה רק בשנת 2019, בשנת 2018 הוחזקו בגבעון 27 ילדים, מהם 18 בנים, 8 בנות וילד נוסף שמינו לא צוין במערכת. שבעה מהילדים היו אזרחי אוקראינה, שישה אזרחי אתיופיה, ארבעה אזרחי הפיליפינים, שלושה אזרחי ניגריה, שני אזרחי גיאורגיה ושני אזרחי הודו. לא צוינה מדינת אזרחותם של שלושה ילדים נוספים.

בסה"כ גורשו במהלך שנת 2018 מכלא גבעון 16 ילדים שלא צוין גילם, מהם 12 בנים וארבע בנות. שני ילדים וילדה גורשו לאוקראינה, ילד אחד גורש לאתיופיה, שניים גורשו לגיאורגיה, שניים להודו, ילד ושתי ילדות לניגריה, שלושה ילדים וילדה גורשו לפיליפינים, ושני ילדים גורשו למדינה שלא נרשמה במערכת.[32]

מתקן יהלו"ם

מתקן הכליאה יהלו"ם, הממוקם בנתב"ג, הוא מתקן הכליאה היחיד המנוהל על־ידי רשות האוכלוסין וההגירה ולא על־ידי שב"ס. המתקן נועד לכליאת "מסורבי כניסה", מהגרים שמדינת ישראל מבקשת למנוע את כניסתם לישראל אם עקב חשש ביטחוני או חשש להשתקעותם בישראל' לקראת גירושם מישראל. כליאתם של מסורבי כניסה ביהלו"ם נועדה להימשך ימים ספורים בלבד, עד שמתאפשר גירושם לארצם. עם זאת, בשנים האחרונות תועדו מקרים רבים שבהם נעצרו חסרי מעמד בתוך ישראל, הועברו למתקן יהלו"ם והוחזקו שם במשך שבועות ואף חודשים לפני גירושם. למיטב ידיעתנו, לא הוחזקו בו משפחות עם ילדים לתקופות ממושכות בשנת 2019. עם זאת, תנאי השהייה במקום גם לתקופות קצרות אינם עומדים בדרישות החוק עקב תנאי הצפיפות בכמחצית מהחדרים והיעדר מתן

31 שם.

32 שם.

אפשרות קבועה למועדי טיול בחצר. מלבד עורכי הדין, לנציגי המוקד אין גישה למתקן יהלו"ם ועל כן הידע שלנו אודות התנאים במתקן מבוסס על שיחות עם מהגרים ששהו בו ותשובות שהתקבלו מרשות האוכלוסין וההגירה לבקשות חופש מידע.

בשנת 2017 רשות האוכלוסין מסרה בתגובה לבקשת חופש מידע כי במתקן יהלו"ם יש עשרה חדרים בגדלים שונים ובהם שלושה חדרי משפחות. בסך הכל היו 56 מיטות במתקן.[33] לפי מידע שמסרה הרשות בתשובה לבקשת חופש מידע בשנת 2019 נראה כי נעשה שינוי במתקן וכיום יש בו תשעה חדרים ובסך הכל 52 מיטות. גודל החדרים נע מ-9.98 מטרים לחדר ובו ארבע מיטות, ועד ל-25.52 מטרים לחדר שבו תשע מיטות וכולל שירותים ומקלחת.[34] על פי המידע שהתקבל מהרשות, חמישה מתוך תשעת החדרים לא עומדים בדרישות שנקבעו בבג"ץ בנוגע לשטחי המחיה לאסירים.[35]

בחדרים אין ארונות וחפציהם האישיים של הכלואים מוחזקים בחדר כבודה סגור ומצולם. לטענת הרשות, עם הקליטה במתקן מקבלים הכלואים "חבילת מוחזק" הכוללת חליפת טרנינג, גופיות, גרביים, לבנים, משחה ומברשת שיניים, מגבת, סבון, שמפו וסט מצעים חד פעמיים. חלק מהכלואים העידו שלא קיבלו "חבילת מוחזק" אך גם לא ביקשו דבר. אחרים, שביקשו מוצרים אלו, העידו כי המוצרים נמצאו בחדרים והפקחים הפנו אותם אליהם. ביהלו"ם אין קנטינה, אך קיימת מכונת שתייה בחצר.

בשנת 2019 הצלחנו לראשונה לקבל תשובה מהרשות בנוגע לתנאים במתקן יהלו"ם ולמספר העצורים בו על פי מדינות.[36] על פי תשובה זו, שניתנה עבור התקופה שבין תחילת 2018 לסוף מרץ 2019 ללא פילוח חודשי או שנתי, שהו ב – 52 המיטות ביהלום, 11,465 בני אדם מ – 82 מדינות שונות. רב הכלואים היו אזרחי אוקראינה, גיאורגיה ומולדובה. עם זאת, היו ביניהם גם עשרות אזרחים מערב אירופאים, אמריקאים ואוסטרלים.

בין הכלואים ביהלו"ם היו בתקופה זו 4,969 נשים ו 370 ילדים.

33 הש"ל 18, עמ' 8.

34 תשובת הרשות מיום 4 ביוני 2019 לשאלת המוקד לפליטים ולמהגרים על פי חוק חופש מידע.

35 על פי פסיקת בג"ץ 1892/14 האגודה לזכויות האזרח בישראל ואח' נ' השר לביטחון פנים ואח', מיום 13 ביוני 2017, שטח המחייה המינימאלי לעצור אמור להיות 4 מ"ר בחדר ללא שירותים ומקלחת ו – 4.5 מ"ר בחדרים שבהם שירותים ומקלחת.

36 הש"ל 34.

שיפור משמעותי חל בתקופות המעצר של הכלואים: רק 11 מתוך הכלואים שהוחזקו ביהלו"ם במהלך תקופה זו, נכלאו למשך למעלה משבוע, שבעה מהם אזרחי גיאורגיה וארבעה "אחרים" שלא צוין מהיכן הגיעו.

50 איש מקרב הכלואים הועברו מיהלו"ם לבתי כלא אחרים, ביניהם 13 אזרחי סרילנקה (שיוצגו על ידי המוקד ועניינם פורט בהרחבה בדו"ח המעקב השנתי לשנת 2018), 30 אזרחי גיאורגיה, שני אזרחי אריתריאה ועוד חמישה "אחרים".

במתקן יהלו"ם תשעה חדרי שהייה ובהם 52 מיטות.

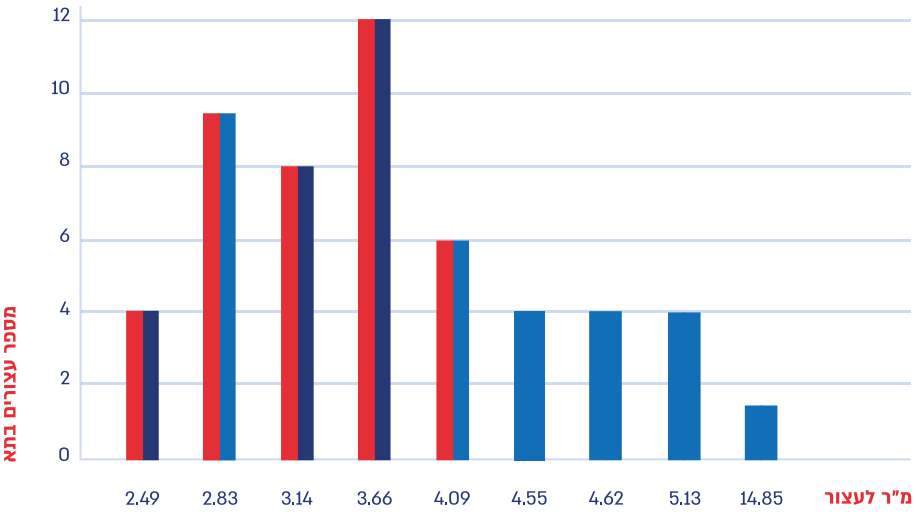
כלא יהלו"ם

חדר	עצורים	מ"ר לעצור
2	4	2.49
108	9	2.83
3	8	3.14
1	12	3.66
106	6	4.09
104	4	4.55
105	4	4.62
103	4	5.13
107	1	14.85

לשלושה חדרים אלו חדר מקלחות ושירותים משותף ובו 14 מ"ר, והכלואים נדרשים לקרוא לפקחים על מנת לצאת לחדר השירותים והמקלחות.

שישה חדרים שכוללים בתוכם גם חדר מקלחת ושירותים, כאשר מרחב המחייה המצוין כולל גם את שטח השירותים והמקלחת.

מרחב מחייה למהגר במעצר הגירתי בכלא יהלו"ם[37]

לשלושה תאים אלו חדר מקלחות ושירותים משותף ובו 14 מ"ר, והכלואים נדרשים לקרוא לפקחים על מנת לצאת לחדר השירותים והמקלחות.

שישה תאים שכוללים בתוכם גם חדר מקלחת ושירותים, כאשר מרחב המחייה המצוין כולל גם את שטח השירותים והמקלחת.

מסומנים באדום חדרים עם מרחב מחייה לעצור נמוך מהמותר על פי פסיקת בג"ץ.

מרחב מחייה למהגר במעצר בכלא יהלו"ם
על פי פסיקת בג"ץ, שטח המחייה המינימאלי לעצור אמור להיות 4 מ"ר בתאים ללא שירותים ומקלחת ו – 4.5 מ"ר בתאים הכוללים שירותים ומקלחת

37 תשובת הרשות מיום 2 ביוני 2019 לשאלת המוקד לפליטים ולמהגרים על פי חוק חופש מידע.

ניסיון להתחקות אחר מספרם של הכלואים ביהלו"ם באמצעות מעקב אחר תשובות הרשות לפי חוק חופש מידע מעורר שאלות וחוסר בהירות.

בתשובת הרשות מיום 19 במאי 2019, הובהר שבשנת 2018 נרשמו במערכת 3,041 קליטות של עצורים במתקן. מתוכם 103 עצורים הועברו למתקנים אחרים, ו-2,573 גורשו מהארץ. בתשובה נוספת, שניתנה רק שבועיים מאוחר יותר, נמסרו נתונים אודות כלואים ביהלו"ם בשנת 2018 ושלושת החודשים הראשונים של 2019, באופן שאינו מאפשר לפלח את נתונים על פי שנה.[38] בתשובה הנוספת ציינה הרשות כי נכלאו 11,465 כלואים ביהלו"ם, כמעט פי ארבע. אם הנתונים נכונים, הרי שבשלושת החודשים הראשונים של שנת 2019 בלבד, נכלאו ביהלו"ם 8,424 בני אדם, כמעט פי שלוש מכלל הכלואים בכל שנת 2018.

מכל מקום, גם אם מספרים אלו מדוייקים, ואכן 11,465 איש נכלאו ביהלו"ם במהלך 2018 ושלושת החודשים הראשונים של 2019, הרי שאחוז מסורבי הכניסה שנכלא ביהלו"ם הצטמצם משמעותית והרשות הצליחה להעלות על טיסה חזרה למדינת המוצא כ-50% מבין מסורבי הכניסה עוד בטרם נאלצה לכלוא אותם ביהלו"ם. זאת בהשוואה לכליאה של 96% ממסורבי הכניסה בשנת 2016 ו־91.5% בשנת 2017.[39]

על פי נתוני הרשות, אף מסורב כניסה שהועבר לכליאה ביהלו"ם לא שוחרר בגבולות ישראל בעקבות הליכים משפטיים.[40]

על אף שאמורות להתקיים ביקורות של מבקר פנימי מטעם הרשות במתקן יהלו"ם, במהלך שנת 2019 לא נערכה אף לא ביקורת אחת.[41]

ילדים מסורבי כניסה לישראל

גם מספרם של הילדים הכלואים אינו ברור בנתונים שנמסרו.

בעוד שבתשובת חופש המידע הראשונה צוין כי בשנת 2018 נכלאו במתקן 49 ילדים,[42] התשובה שנמסרה לנו שבועיים לאחר מכן וכוללת בנוסף לשנת 2018 גם את שלושת החודשים הראשונים של 2019, מעלה שבתקופה זו נכלאו 370 ילדים ביהלו"ם, פי שבעה(!) ממספר הילדים שנכלאו במהלך כל שנת 2018. אם הנתונים נכונים, הרי שבשלושת החודשים

38 הש"ל 34.

39 הש"ל 18, עמ' 8.

40 תשובת הרשות מיום 19 במאי 2019 לשאלת המוקד לפליטים ולמהגרים על פי חוק חופש מידע.

41 על פי תשובת הרשות מיום 22 ביולי 2020 לשאלת המוקד לפליטים ולמהגרים על פי חוק חופש מידע לא התקיימה אף לא ביקורת אחת במתקן בשנים 2018 – 2020.

42 הש"ל 37.

הראשונים של 2019, נכלאו ביהלו"ם 321 ילדים, יותר מאשר פי שש ממספר הילדים שנכלאו במהלך כל שנת 2018.[43]

הרשות לא מסרה פילוח של מדינות המוצא של אותם ילדים שנכלאו בשנת 2018, אך הבהירה ש28 מהם היו בני פחות משש שנים. 23 מהם גורשו מישראל ו-11 מהם הועברו למתקני כליאה אחרים (גבעון). אף אחד מאותם ילדים לא הוחזק במתקן למעלה משבוע.[44]

בנתונים שנמסרו אודות הילדים שנכלאו במהלך שנת 2018 ושלושת החודשים הראשונים של 2019, עולה שמתוך 370 הילדים, 117 הגיעו מאוקראינה, 61 ילדים מגיאורגיה, 58 ילדים ממולדובה, ו – 51 ילדים מרוסיה. כמו כן נכלאו ביהלו"ם באותה תקופה גם ארבעה ילדים בריטים, שני ילדים שבדים, שני ילדים אמריקאים ואף ילד צרפתי וילד אוסטרלי.[45]

43 הש"ל 34.

44 הש"ל 37.

45 הש"ל 34.

צילום: יאיר מיוחס

RELEASE
ALL
REFUGEES

S !!
HT !!
WE NEED ASYLLUM!
protecti

ג. כליאה ממושכת של מהגרים ומבקשי מקלט

גם בשנת 2019, כמידי שנה, היו עשרות מהגרים כלואים במשך חודשים ארוכים ברציפות ואף למעלה מזה וזאת על אף שמטרת המעצר אינה עונשית ותכליתו הרחקתם מהארץ בלבד.

בחינת הנתונים העולים במאגר ההחלטות של בית הדין לביקורת משמורת מגלה כי **לפחות 24 מהגרים ומבקשי מקלט הוחזקו במשמורת לתקופה ממושכת של למעלה משנה וחצי עד ששוחררו או הורחקו במהלך שנת 2019.**[46] בעת כתיבת שורות אלו, תשעה מהם עדיין מוחזקים במעצר. בתחילת 2019 היו לפחות 16 מהגרים ומבקשי מקלט שנכלאו לתקופה של למעלה משנה; בסוף 2019 היו לפחות 13 מהגרים ומבקשי מקלט שנכלאו לתקופה של למעלה משנה. המדינה שאזרחיה הם הקבוצה הגדולה ביותר מקרב הכלואים לתקופה ממושכת היא אתיופיה, אשר תשעה מאזרחיה הוחזקו במעצר ממושך במהלך 2019. כמו כן שלושה אזרחי צ'אד, שלושה אזרחי סודאן וכן שלושה אזרחי חוף השנהב נכלאו לתקופה ממושכת במהלך 2019. במהלך שנת 2019 הוחזקו לפחות שתי נשים מהגרות במעצר ממושך – שתיהן במשך למעלה מ-20 חודשים.

אחת הנשים, אזרחית אתיופיה, היא א.ז. שנכנסה לישראל בשנת 2008. במהלך שהותה בארץ הגישה בקשה למקלט מדיני, בקשה שנדחתה בשנת 2012. בשנת 2015 היא נישאה לפליט אתיופי שחי באוסטרליה והחלה בהליך איחוד משפחות עמו, על מנת להגר אף היא לאוסטרליה. מאמציה כשלו עקב הקושי להשיג מסמכים מזהים מאתיופיה. בניסיונה להשיג מסמכים אלו, א.ז. פנתה לשגרירות אתיופיה בישראל, שסירבה להנפיק לה מסמכים למעט תעודת מסע חד פעמית לצורך שיבה לאתיופיה בלבד. ביוני 2017 היא נעצרה ללא אשרה תקפה ונלקחה למשמורת. מאחר וא.ז. סירבה לשוב למולדתה - ממנה נמלטה - נחשבה לעצורה "שאינה משתפת פעולה עם הרחקתה". במהלך שהותה במשמורת שכרה א.ז. את שירותיה של עו"ד מיכל פומרנץ שפנתה ליחידת הטיפול בבקשות מקלט בבקשה לעיון מחדש בבקשת המקלט של א.ז., וכן ליחידה לעזיבה מרצון בבקשה לסיוע בהליכי המעבר שלה לאוסטרליה. מאמצים אלו לא צלחו ואחרי 21 חודשים במשמורת, התקשרה א.ז.

---

46 במהלך 2019 נכלאו לתקופה ממושכת 24 מהגרים שזוהו כאזרחי המדינות הבאות: תשעה אזרחי אתיופיה, שלושה אזרחי חוף השנהב, שלושה אזרחי צ'אד, שלושה אזרחי סודאן, שני אזרחי גאנה, שני אזרחי גינאה, שני אזרחי ליבריה, ובנוסף, אזרח מאלי, אזרחית ארה"ב, אזרח ברזיל, אזרח סיירה לאונה ואזרח טג'יקיסטאן.

מאתיופיה לחברתה בישראל וסיפרה לה שב – 18 במרץ 2019 העבירו אותה פקחי הרשות נגד רצונה לידי רשויות מצרים בגבול הדרומי, ומשם היא גורשה ישירות לאתיופיה.[47]

סיפורה של האישה השנייה ממחיש את הקלות שבה מהגרים מתמודדי נפש "נשכחים בכלא" על ידי בית הדין ומשרד הפנים: א.מ. הייתה רשומה בפרוטוקולים החודשיים כאזרחית ארצות הברית, אולם מפרוטוקולי הדיונים עלה שעקב קשייה הנפשיים, משרד הפנים לא הצליח לזהותה בוודאות כאזרחית ארה"ב, באופן שיאפשר להרחיקה מישראל. משרד הפנים פנה לנציגויות דיפלומטיות של מדינות שונות בניסיון לזהותה אך ניסיונות אלו העלו חרס. א.מ. כמעט ולא דיברה בדיונים שנערכו בעניינה, ולרבים מהם היא אף סירבה להתייצב. נציגי שב"ס שהופיעו בדיונים תיארו את התנהגותה בכלא כחריגה, וכלואות אחרות שהיו בקשר עם נציגי המוקד סיפרו כי לא שוחחה עם איש בכלא. בפברואר 2019, אחרי למעלה משנה במעצר שבמהלכו טרם התבררה מדינת מוצאה של א.מ. והרחקתה לא נראתה באופק, פנו נציגי המוקד לראשת בתי הדין לפי חוק הכניסה לישראל, הדיינת מיכל צוק-שפיר בבקשה שבית הדין יפעל לכך שימונה גורם שייצג את א.מ. ואת טובתה בדיונים. בדיון שנערך לא.מ. ב-13 במרץ 2019, יום אחרי שעניינה נדון בתוכנית "סדר יום" בכאן ב', החליט הדיין דביר פלג להעביר את החלטתו ואת פרטי המקרה לאגף לסיוע משפטי במשרד המשפטים, על מנת שישקלו למנות לא.מ. ייצוג משפטי מטעמם. האגף לסיוע המשפטי מינה את עורכת הדין מיכל פומרנץ לייצוגה של א.מ. בנובמבר 2019. אחרי כמעט שנתיים במעצר ומבלי שזוהתה על ידי משרד הפנים – א.מ. שוחררה מכילאה לאחר שנקבע בבית המשפט המחוזי שהיא סובלת ממחלת נפש.[48]

ניכר שקשייהם הנפשיים של מתמודדי נפש הובילו לשהות ממושכת במשמורת גם בשנת 2019, מחדל אודותיו פירטו נציגי המוקד לפליטים ולמהגרים בשני דו"חות בשנים אחרונות: "נשכחו בכלא"[49] ו"אין מוצא – מהגרים חסרי אזרחות בפועל".[50] נפרט אודות שניים מהכלואים, אזרח גינאה שהיה כלוא במצטבר שמונה שנים[51] ושוחרר רק בנובמבר 2019 ואזרח ליבריה, שעדיין כלוא במצטבר למעלה משבע שנים.[52]

47 מס' מוחזק 9065551. הפרטים מצויים בידי המוקד לפליטים ולמהגרים.

48 מס' מוחזק 9076135. הפרטים מצויים בידי המוקד לפליטים ולמהגרים.

49 המוקד לפליטים ולמהגרים, נשכחו בכלא – מעצר ממושך של מהגרים, 2016.

50 המוקד לפליטים ולמהגרים, אין מוצא – מהגרים חסרי אזרחות בפועל, 2020.

51 מס' מוחזק 1303094 , היה כלוא בין התאריכים 23.11.2009 עד 20.2.2012, 15.8.2012 עד 27.3.2017 וכן 4.11.2018 עד 19.11.2019, סה"כ למעלה משבע שנים ו – 10 חודשים.

52 מס' מוחזק 1414159 , היה כלוא בין התאריכים נובמבר 2011 עד 13.11.2013, ספטמבר 2015 עד היום (אוקטובר 2020).

בדומה לא.מ., גם א.ס. שוחרר בסוף שנת 2019 אחרי תקופת מעצר מצטברת של שבע שנים ו– 10 חודשים. א.ס. שוחרר לאחר שעלה החשד כי הוא מתמודד נפש. א.ס., מהגר המזוהה כאזרח גינאה, נעצר בנובמבר 2018 ושוחרר בנובמבר 2019 לאחר שרשות ההגירה כשלה בהרחקתו. היה זה המעצר השלישי של א.ס., שכבר היה כלוא בעבר במשך שנים ארוכות, כפי שדווח בדו"ח "נשכחו בכלא", עוד בשנת 2016. א.ס. היה כלוא בין השנים 2009 עד 2012, שוחרר בערבות בתנאי שיעזוב את הארץ בכוחות עצמו, פעולה אותה לא יכול היה לבצע גם אלמלא סבל מבעיות נפשיות, עקב היעדר אפשרות להשיג מסמכי נסיעה לגינאה. הוא נכלא בשנית חצי שנה לאחר שחרורו, באוגוסט 2012 והיה כלוא במשך ארבע שנים ושבעה חודשים ברציפות, עד סוף מרץ 2017. כבר בתקופת המעצר השנייה נצפו הקשיים הנפשיים של א.ס., כך למשל תועדו דבריו בדיון שנערך בעניינו בפברואר 2013:

"לשאלת בית הדין, לא שיניתי את דעתי אינני רוצה לחזור למדינתי. אין לי מדינה. אני מבין שכדי לתקוף את קביעת המדינה באשר למדינת מוצאי עליי לפנות לביהמ"ש המוסמך, אך אין בכך צורך. אני אלוהים, הבן של אלוהים - אני בכל מקום".[53]

בחלוף השנים א.ס. הזדהה כאזרח מדינות שונות: בתחילה כאזרח חוף השנהב, מאוחר יותר כאזרח גינאה, לאחר מכן כאזרח סיירה-לאונה ולבסוף שוב כאזרח גינאה. בתקופת המעצר האחרונה הוא סירב להצעות הדיינת לצאת למדינה שלישית, וניסה להשיג מסמכי נסיעה גינאים בעזרת קרובי משפחה. לאחר שניסיונות אלו העלו חרס, ומנגד לא נצפתה כל התקדמות במאמצי משרד הפנים להרחיקו - הוא שוחרר בערבות כספית של 3,000 ש"ח ובתנאי שיעזוב את הארץ תוך ארבעה חודשים. הדיינת קריספין-בוקר, שדנה בענייניו גם בתקופת המעצר האחרונה, אף הדגישה את חשיבות הטיפול התרופתי הנפשי שא.ס. זקוק לו, בשיחה שערכה עם מכרו של א.ס. שהסכים להיות משמורן עבורו ולערוב לכך שיעמוד בתנאי השחרור.[54] א.ס. שוחרר בנובמבר 2019 ללא כל מרשמים והנחיות להמשך טיפול רפואי לו הוא כה נזקק. נציגי המוקד פעלו להסדרת מרשמים עבורו באמצעות המרפאה הפתוחה של ארגון רופאים לזכויות אדם והוא טרם הצליח לעזוב את הארץ.

מהגר נוסף שהוחזק במשמורת לאורך כל שנת 2019 והפרוטוקולים בענייננו מעלים חשד שגם הוא מתמודד נפש שנשכח בכלא - הוא **ב.ש. נכון למועד כתיבת שורות אלו, ב.ש. מוחזק ברציפות זה למעלה מארבע שנים במעצר מנהלי לקראת גירוש ובמצטבר הוא כלוא**

53 מתוך דיון בעניינו של מוחזק מספר 1303094, שנערך בתאריך 3.2.2013, על ידי הדיינת לירון קריספין-בוקר, כלא סהרונים.

54 מתוך דיון בעניינו של מוחזק מספר 1303094, שנערך בתאריך 19.11.2019, על ידי הדיינת לירון קריספין-בוקר, כלא סהרונים.

זה למעלה משבע שנים. ב.ש. הוא אזרח ליבריה שחצה את הגבול לישראל בשנת 2004 והגיש בקשה למקלט מדיני בישראל. בקשתו נדחתה בשנת 2006, ואחרי שהוסרה ההגנה הקבוצתית מעל אזרחי ליבריה השוהים בישראל ב-2007, הוא החל בהליך מדורג להסדרת מעמדו עקב חיים משותפים עם בת זוג ישראלית. במהלך 2011 ההליך נפסק והוא נעצר לראשונה בנובמבר 2011 ועמד בפני גירוש. בדיון שנערך לו באוגוסט 2012 נמסר מיחידת עוז כי בעת שניסו להרחיקו, ב.ש. נשכב על הרצפה תוך כדי בכי וצעקות ובכך סיכל את הרחקתו. בדיון שנערך בעניינו ביוני 2013, הדיין מרט דורפמן הציע לסיוע המשפטי לשקול לייצג את ב.ש. לדברי הדיין:

"המוחזק נצפה מסתובב בחצר האגף, הוא הולך בהליכה מהירה מקיר לקיר. הוא אינו יוצר קשר עם איש ואינו עונה לשאלות. נראה לי כי גם אם המוחזק אינו עונה להגדרה של "חולה נפש", עדיין אין להתעלם מכך שהוא ככל הנראה, סובל מבעיות פסיכולוגיות כאלה או אחרות".[55]

אחרי שלוש שנים במעצר, בנובמבר 2013, לאחר שנציגי המוקד פנו בעניינו לבית הדין לביקורת משמורת, ב.ש. שוחרר.[56]

שנתיים לאחר מכן, בספטמבר 2015 ב.ש. נעצר שוב. בדיוניו הוא טען שוב ושוב שאינו מוכן לשוב למדינתו, אך בחלוף השנים נראה כי מצבו הדרדר. לאחדים מהדיונים סירב להתייצב. לאחרים התייצב, אך סירב לענות לשאלות הדיינים. בתקופה שבה הוא הוחזק בכלא סהרונים, גורמים משירות בתי הסוהר שיתפו את נציגי המוקד בחששות שלהם בנוגע לבריאותו הנפשית של ב.ש. אשר בשנים האחרונות סירב לפגוש את נציגי המוקד בביקוריהם בכלא. במארס 2020, תוך כדי התפשטות נגיף הקורונה בישראל ובעולם, נציגי המוקד פנו לדיינת לירון קריספין-בוקר שדנה בענייניו של ב.ש. בבית הדין לביקורת משמורת - בבקשה שתפנה לסיוע המשפטי שימנה לו ייצוג משפטי. חודשיים לאחר פניית המוקד, התבשרנו כי המקרה נמצא בטיפול היועמ"ש. ב.ש. עדיין מוחזק במעצר מנהלי ורק בספטמבר 2020 מונתה לו עורכת דין מטעם הסיוע המשפטי.

ב – 11 בינואר 2018 פנה המוקד לפליטים ולמהגרים לשרת המשפטים דאז, איילת שקד בבקשה להסדיר ייצוג משפטי למהגרים שכלואים תקופות ממושכות מבלי שהאפשרות לגירושם תיראה באופק. טרם התקבלה התייחסות לפנייה.

55 מתוך דיון בעניינו של מוחזק מספר 1414159, שנערך בתאריך 3.6.2013 על ידי הדיין מרט דורפמן, כלא סהרונים.

56 פרוטוקול בית הדין לביקורת משמורת של שוהים שלא כדין בעניינו של מוחזק מס' 1414159 מיום 13.11.2013.

המלצות למניעת כליאתם הממושכת של מהגרים

- אין להתנות שחרור חסרי מעמד העצורים זמן ממושך בתנאים שאינם יכולים לעמוד בהם, כמו ערבות כספית גבוהה או איתור משמורנים לפיקוח פיזי.
- מי ששוחרר ממעצר ממושך לא ייעצר בזמן שהוא מתייצב לחתימה במשרדי רשות ההגירה. ככל שפקידי רשות ההגירה יסברו שיש להשיב אדם כזה למעצר, יש להודיע לו בכתב על זימון לשימוע ובו יתאפשר לו להיות מיוצג, וכן להראות ולהוכיח את המאמצים שעשה להסדרת יציאתו מהארץ בטרם יוחלט על השבתו למעצר.
- יש למנות ייצוג משפטי מטעם המדינה לכל חסר מעמד העצור למטרת הרחקה למעלה משישה חודשים – כדי להבטיח שהוא מיוצג באופן אקטיבי בהליכי מעצרו וחוקיותם (וכן על מנת שיסייע בקידום חזרתו במידת האפשר). הדבר נדרש מכוח ההגנה החוקתית על חירותם וכבודם של המוחזקים, והחובה למזער את הפגיעה בזכויות אלו, וכן מכוח הזכות להליך הוגן.
- על המדינה ומשרד החוץ לפעול בדרכים יצירתיות ליצירת קשר עם נציגי המדינות השונות לצורך זיהוי אזרחיהן והנפקת מסמכים עבורם בעודם בארץ באמצעות קשר עם שגרירויות זרות בישראל ומחוצה לה, פנייה באופן רשמי לארגונים בין-לאומיים במדינות המוצא, ותיאום משלחות זיהוי ייעודיות.

ד. גירוש בכפייה

בשנת 2019 הצלחנו לראשונה לקבל מהרשות מידע אודות "הרחקות בכפייה" – גירושם של זרים מהארץ בניגוד לרצונם, בליווי ולעיתים אף תוך הפעלת כוח פיזי בלתי סביר. מפאת חשיבות המידע וראשוניותו, פרק זה כולל נתונים אודות מגורשים בשנים קודמות ומידע כללי אודות גירוש בכפייה ונהלי הרשות בעניין זה, אשר הופרו על ידה במהלך שנת 2019 לפחות במקרה אחד שמוכר לנו.

מתשובות הרשות עולים הנתונים הבאים:[57] בשנת 2015 הורחקו 16 אנשים בכפיה: 12 גברים ו- 4 נשים. בשנת 2016 הורחקו 12 אנשים בכפיה: 8 גברים ו- 4 נשים. בשנת 2017 הורחקו 14 אנשים בכפיה: 11 גברים ו- 3 נשים. בשנת 2018 הורחקו 14 אנשים בכפיה: 10 גברים ו- 4 נשים.

הרחקות אלו מבוצעות למדינות רבות וביניהן: הודו, גיאורגיה, ניגריה, חוף השנהב, מולדובה, תאילנד, פיליפינים, סרילנקה. לטענת הרשות, כל מי שהורחק, הורחק למדינת מוצאו, ולא היו כאלו שהורחקו בכפייה למדינה שאינה מדינת מוצאם, כפי שארע בעבר. מנתוני המדינה עולה שעד שנת 2018 לא היו קטינים שהורחקו בכפייה. עם זאת, ידוע לנו שבשנת 2019 גורש בכפייה הילד רוהן פרז בן ה – 13 באותה עת, עם אימו רוזמרי.[58]

הנוהל הרלוונטי על פיו פועלים הפקחים הוא נוהל סמכויות פקח (10.8.0002) ולטענת הרשות, הכלי היחיד שנעשה בו שימוש לצורך הרחקה בכפייה הוא אזיקים, בהתאם לנוהל שימוש באזיקים 10.8.0004. זאת על אף שבמוקד הצטברו במהלך השנים עדויות רבות אודות שימוש בחגורות קשירה, כיסוי ראש ואף מתן כדורי שינה בעת ההרחקה בכפייה.אנשים שהורחקו מישראל בליווי - לוו על ידי פקחי הרשות כבר משלב ההגעה לשדה התעופה. הליווי כולל לפחות שני פקחים, אך מספר הפקחים יכול לגדול בהתאם לשיקול הדעת של מנהל זרוע ההרחקה. הפקחים לבושים בבגדים אזרחיים. ברוב המקרים מדובר באדם אחד שמורחק בליווי בניגוד לרצונו בטיסה, אולם לדברי הרשות "לעיתים נדירות" יהיו שני מורחקים בליווי בטיסה. אין הגבלה רשמית על מספר המהגרים שהרשות מוסמכת להרחיק בליווי.

---

57 תשובות השלמה של הרשות מתאריכים 12 ו-14 בנובמבר 2019 לשאלת המוקד לפליטים ולמהגרים על פי חוק חופש מידע.

58 אמיר אלון, הנער גורש לפיליפינים: "התחננתי להישאר אבל זרקו אותנו למטוס", וואי – נט, 13 באוגוסט 2019.

לטענת הרשות, ניתנות למורחק לפחות שתי התראות על כך שיש כוונה להרחיק אותו בליווי (ו/או בכוח) לפני ההרחקה, ובעת ניסיון ההרחקה הראשון לא נעשה שימוש בכוח. לדברי הרשות שימוש בכוח בעת ההרחקה יעשה רק אחרי לפחות שני ניסיונות הרחקה, ובמקרים מסוימים אף יותר מכך. עם זאת, אין פרק זמן מינימאלי שבמהלכו לא ניתן להרחיק אנשים נגד רצונם. בכל מקרה, ההרחקה מתבצעת בכפוף להחלטות של בית הדין לביקורת משמורת. עם זאת, במקרה של הילד רוהן פרז ואימו רוזמרי, נערכו שני ניסיונות ההרחקה, זה שכשל וזה שצלח, בכוח, וללא כל התראה מוקדמת תוך התעלמות מכך שדיון בעניינם נקבע בבית המשפט המחוזי בתל אביב, ליום שלאחר ההרחקה.[59]

לדברי הרשות נערך דו"ח פעולה על כל מקרה שבו פקחי הרשות הפעילו כוח בעת הרחקה. הרשות מדווחת למשרד החוץ, האינטרפול, ולנציגות מדינות היעד בעת הרחקה בליווי ו/או בכוח. הרחקה בליווי מתבצעת לאחר קבלת אישור מראש מחברת התעופה. בין השנים 2015 – 2018 כשלו שני ניסיונות הרחקה, שניהם בשנת 2018, בטיסות של חברת התעופה אייר פרנס, וזאת עקב סירוב צוות המטוס לשתף פעולה עם ההרחקה, עקב התנגדות פיזית של העצורים. האחראי על ההטסות היא זרוע ההרחקה במינהל אכיפה וזרים, והיא כפופה להגבלות של חברת ענבל, חברת הנסיעות הממשלתית. הרשות לא מסרה מידע אודות גירוש בכפייה בשנת 2019 , אך בנוסף לרוהן פרז ואימו, אותם הצליחה הרשות לגרש בכפייה, המוקד ייצג במהלך שנה זו שני מהגרים שנעשו ניסיונות כושלים לגרשם בכפייה, אזרח ואזרחית ניגריה.

על אף שאלותינו, הרשות טרם השיבה לשאלות האם פקחי הרשות המלווים מזדהים בפני צוות המטוס ו/או הנוסעים, והאם הרשות או גורם אחר מטעם המדינה, נדרש לוודא שהמורחק אכן יורשה להיכנס למדינה אליה הוא מורחק ולא ייכלא שם, כשוהה שלא כדין.

המלצות להגנה על זכויות מהגרים בעת הרחקה בכפייה

- אין לנקוט אמצעי כפייה ואיומים על מנת לאלץ מבקשי מקלט לעזוב את ישראל.
- יש לתקן את נוהל ההרחקה באופן שיבטיח כי לא תינקט אלימות כנגד מהגרים במסגרת המאמצים להרחיקם מישראל וכן באופן שיאפשר מיצוי של הליכים משפטיים למניעת ההרחקה בטרם גירוש בכפייה.

59 עמ"נ (ת"א) 23127-08-19

צילום: מלין פזהאי

ה. בית הדין לביקורת משמורת של שוהים שלא כדין

כפי שציינו, במהלך שנת 2019 הועלו 5,341 פרוטוקולים והחלטות למאגר ההחלטות של בית הדין לביקורת משמורת, בעניינם של 3,238 מוחזקים ומוחזקות שהיו כלואים במתקני הכליאה גבעון וסהרונים לפני גירושם מהארץ. מכאן שלפי המאגר, מרבית המהגרים הופיעו מול בית הדין פחות מפעמיים לפני שגורשו מהארץ או שוחררו ממעצרם. כמו כן, לפי נתוני המאגר, למעלה מחמישית מהמהגרים שעמדו בפני בית הדין במהלך 2019 היו אזרחי ואזרחיות אוקראינה. המדינות הבאות אחרי אוקראינה, שאזרחיהן היוו את רב הכלואים במהלך השנה, היו גיאורגיה, רוסיה ותאילנד בסדר זה. הדיינים שפגשו את מרבית המהגרים שעמדו בפני בית הדין הם הדיין רג'א מרזוק שכיהן במהלך השנה בעיקר בבית הדין בכלא גבעון והנפיק במהלכה 2,608 פרוטוקולים והחלטות; והדיינת לירון קריספין-בוקר שכיהנה בעיקר בבית הדין בכלא סהרונים והנפיקה במהלכה 1,652 פרוטוקולים והחלטות.

בסוף השנה נערכו שינויים חיוביים באתר משרד המשפטים ופרוטוקולי הדיונים הועלו לאתר בתום יום הדיונים באופן שמאפשר לבוחנים את האתר לאתר את החלטות יקיריהם אם נעצרו או לאתר קורבנות סחר בפוטנציה.

בחינת החלטות השחרור של הדיינים מרזוק וקריספין-בוקר העלתה כי למעלה מ-40% מהמוחזקים במשמורת שבית הדין פסק לשחררם במהלך שנת 2019 היו מיוצגים (על ידי עורכי דין פרטיים או על ידי צוות המוקד).

דרכי הכניסה של מהגרים לישראל

מידע מעניין שהשתקף מפרוטוקולי הדיונים העלה שמהגרים מגיעים לישראל לא רק דרך נתב"ג או הגבול עם מצרים. ישנם מהגרים, בעיקר ממדינות מזרח אירופה, שנכנסו לישראל דרך מעברי הגבול טאבה וגשר אלנבי, דרך נמלי התעופה רמון ועובדה או אף דרך נמל התעופה בן גוריון - אך מבלי לעבור בביקורת הגבולות.

במהלך שנת 2019 הובאו בפני בית הדין לביקורת משמורת:

- 59 איש (לכל הפחות) שנכנסו לישראל דרך מעבר טאבה.
- 24 איש (לכל הפחות) שנכנסו לישראל דרך נמל התעופה עובדה.

- 17 איש העידו בפני בית הדין כי נכנסו לישראל דרך נתב"ג מבלי לעבור בביקורת הדרכונים, כולם אזרחי גיאורגיה.
- 11 איש (לכל הפחות) שנכנסו לישראל דרך גשר אלנבי.
- שני אנשים (לכל הפחות) שנכנסו לישראל דרך נמל התעופה רמון.
- אישה שנכנסה לישראל דרך נמל חיפה, וגבר שנכנס לישראל דרך נמל אשדוד.

במהלך 2019 התקיימה חקירת משטרה בעניין רשת הברחות שהכניסה לישראל אזרחים גיאורגים דרך נתב"ג שלא כדין.[60] נראה כי בעקבות החקירה, וכחלק ממאמציה, הדיינים שאלו את המהגרים שהעידו כי נכנסו לישראל באופן הזה שאלות רבות. כך למשל העיד בפני בית הדין ב-23.7.19 אזרח גיאורגיה:

"אני מגיאורגיה, אני לא מיוצג, עצרו אותי ההגירה יום ראשון בשעה חמש בערב תישאלו אותי ההגירה אחרי חצות אתמול אני יודע רוסית תישאלו אותי ההגירה ברוסית, לא הרגשתי טוב לקחו אותי לבית חולים עשו לי אינפוזיה היה יובש נתנו לי כדורים אני מרגיש יותר טוב עכשיו אני רוצה לחזור מהר לגיאורגיה, אני נכנסתי בדרך לא חוקית דרך נתב"ג נכנסתי לפני כחצי שנה, שילמתי כסף אני אישית לא הכרתי אדם עזרו איך לצאת דרך טלפון מספר חסוי שילמתי כסף בגרוזיה 7 אלף דולר לא עזרו לי בנמל תעופה פה לצאת היה לי כרטיס שאפשר לפתוח דלת נתנו לי אותו מכבר בגרוזיה אמרו לזרוק אחרי שאצא זרקתי, יש לי דרכון עם ההגירה אני יודע אין לי אשרה לשהות בישראל יודיע זה אסור נכנסתי לעבוד אני מבקש לתת לי כדורי הרגעה אין לי מה להגיד עוד".[61]

היעדר עירנות מספקת לחשדות בדבר סחר בבני אדם

בית הדין לביקורת משמורת מהווה צומת חשובה לזיהוי קורבנות סחר ומן הראוי שיוצגו בפני העצורים שאלות שתחשופנה את אותם קורבנות באופן שיקדם את מיגור התופעה. ואולם, מבחינת הפרוטוקולים עולה שהדיינים אינם מגלים ערנות מספקת לעדויות חריגות של עצורים שעלולות להעיד על קיום סחר בבני אדם. למעט המקרים של אזרחי גיאורגיה שנכנסו לישראל דרך נתב"ג מבלי לעבור בביקורת הדרכונים – לא אותרו פרוטוקולים מהם ניתן היה להתרשם שהדיינים מבקשים להבין האם העצורים בפניהם נפלו קורבן לסחר בבני

60 המחדל בנתב"ג: מאות גיאורגים הוברחו לישראל בשנים האחרונות, כאן 11, 17 ביוני 2019.

61 מס' מוחזק 9109475.

אדם או להונאה חמורה אחרת. כך למשל, לפחות שמונה עצורים סיפרו בדיונים מיוזמתם שרכשו אשרה מזויפת במהלך שהותם בישראל, אך גם בדיונים אלו הדיינים לא ניסו לברר ממי נקנו האשרות והאם המהגרים ידעו כי הן מזויפות כשרכשו אותם או שמא גילו זאת בדיעבד ונפלו קורבן להונאה.[62]

תשובות שהתקבלו על פי חוק חופש המידע עשויות אף הן להעיד על היעדר עירנות מספקת מצד דייני בית הדין. טרם התקבלו נתונים אודות שנת 2019, אך במהלך שנת 2018, בבתי הכלא סהרונים ויהלו"ם לא הופנה אף לא עצור או עצורה אחת למשטרה בחשד שיתכן ומדובר בקורבן סחר וממילא גם לא הוכר אף עצור כקורבן סחר. בכלא גבעון, במהלך השנה התעורר חשד בעניינה של כלואה אחת בלבד שיתכן שנפלה קורבן לעברת סחר בבני אדם והיא אכן שוחררה לאחר שענתה על הקריטריונים של משטרת ישראל.[63]

חוסר עקביות בהתנהלות הדיינים השונים המכהנים בבית הדין

סוגיה בולטת העולה מבדיקה של החלטות בית הדין היא פער משמעותי בהתנהלות הדיינים השונים המכהנים בו. כך למשל עולה כי הדיינת לירון קריספין-בוקר דרשה "ערב" לצורך שחרורו של כל עצור שהוחזק במשמורת מתוקף נוהל "מסתננים מעורבים בפלילים" שהובא בפניה.[64] הדיינת קריספין בוקר דרשה כי אותו ערב ישמש הלכה למעשה כמשמורן המלווה את המשוחרר ממשמורת 24 שעות ביממה, מלין אותו בביתו, מגיע איתו לעבודתו ומשגיח עליו ללא הפסקה – בדומה למוסד המשמורנים המוכר מהליכי שחרור ממעצר בהליכים פליליים. לעומתה, הדיין רג'א מרזוק לא הציב דרישה זאת כתנאי לשחרור באף אחת מהחלטותיו במהלך 2019. הקושי למצוא חבר או קרוב משפחה שיהיה מוכן להכניס את המוחזק לביתו, לוודא שהמוחזק יקלט במקום עבודתו ויערוב לו 24 שעות ביממה, עשוי להסביר מדוע בבחינה שערך המוקד התגלה **כי בממוצע, מוחזקים שהוחזקו במשמורת בהתאם לנוהל הפלילי ונידונו בפני הדיינת קריספין-בוקר השתחררו ממשמורת לאחר תקופה ממוצעת של 84 ימים - תקופה ארוכה כמעט פי שניים מן התקופה הממוצעת עד לשחרור בתיקים בהם דן דיין בית הדין הנוסף הדן בתיקים ממין אלה, הדיין רג'א מרזוק (ממוצע של 37 ימים).** בנוסף לכך, נראה כי הדיינת קריספין-בוקר קבעה תנאים כמעט-זהים בהחלטות השחרור שלה (ערבות בגובה 3000 ש"ח במרבית המקרים, לעיתים

62 הנתונים שמורים בידי המוקד לפליטים ולמהגרים.

63 תשובת הרשות מיום 5 ביוני 2019 לשאלת המוקד לפליטים ולמהגרים על פי חוק חופש מידע.

64 נוהל הטיפול במסתננים המעורבים בפלילים 10.1.0017 מיום 1 ביולי 2013.

בפריסה לתשלומים ודרישה לערב שישמש כמשמורן). לעומתה הדיין מרזוק הציב בפני מוחזקים שונים ערבויות בסכומים שונים בטווח שנע בין 1000 ל-15000 ש"ח, ככל הנראה בהתאם להערכתו בנוגע ליכולתם של הכלואים לשלם את הערבות.

עידוד מוחזקים לצאת למדינה שלישית

מאז מרץ 2013 מפעילים פקידי הרשות על מבקשי מקלט מאריתריאה וסודאן לחצים לעזוב את ישראל למולדתם או לחילופין, לשתי מדינות שלישיות, רואנדה ואוגנדה. לארגוני זכויות האדם ביקורת רבה על התנהלות הרשויות שמטעות את מבקשי המקלט להאמין שיוכלו לזכות במעמד חוקי באותן מדינות.[65] מאמצי הרשויות לכפות על מבקשי המקלט לעזוב לאותן מדיניות שלישיות באמצעות מעצר שאינו מוגבל בזמן כשלו עוד באפריל 2018, לאחר שנאלצו להודות בפני בית המשפט שהמדינות השלישיות אינן מאפשרות קבלת מבקשי מקלט בכוח הזרוע.[66] גם בשנת 2019 המשיכו אזרחי אריתריאה וסודאן שהיו מעוניינים בכך, לעזוב לאוגנדה, בחיפושם אחר מקלט בטוח יותר, אך רשויות מדינת ישראל היו ועדיין מנועות מלאלץ אותם לעשות זאת ואף מנועות מהחזקתם במעצר על מנת "לשכנעם" לעזוב.

מעבר על ההחלטות של דיינת בית הדין לביקורת משמורת, לירון קריספין-בוקר מגלה תופעה מטרידה: נראה כי חלק משמעותי מהשיח אותו ניהלה הדיינת עם מבקשי מקלט ממדינות אריתריאה וסודאן שהוחזקו במהלך שנת 2019 במשמורת מנהלית בכלא סהרונים הוקדש לשאלה האם הם מוכנים לשוב למדינותיהם או למדינה שלישית. כאמור, מבקשי מקלט ממדינות אלו חוסים תחת מדיניות אי הרחקה שמונהגת על ידי מדינת ישראל הנמנעת מגירוש בכוח לאריתריאה ולסודאן. הפרוטוקולים מעידים כי הדיינת אף הגדילה לעשות ושאלה את מי שענו לה כי אינם מעוניינים לצאת מישראל מדוע הם מחזיקים בעמדה זאת. כך למשל ענה לדיינת מבקש מקלט מאריתריאה:

"לשאלת בית הדין, לא אסכים לצאת למדינה שלי או למדינה שלישית בגלל שבמדינה שלי יש בלגן במדינה שלישית זה בדיוק כמו המדינה שלי".[67]

בחינת הפרוטוקולים מעלה שלאורך שנת 2019, הדיינת קריספין-בוקר הציעה ללפחות 68 מוחזקים במשמורת לצאת למדינה שלישית. מתוכם: 36 אזרחי אריתריאה, 23 אזרחי

---

65 המוקד לפליטים ולמהגרים וא.ס.ף. – ארגון סיוע לפליטים ולמבקשי מקלט, באין רצון חופשי, 2015.

66 בג"ץ 2245/18 המוקד לפליטים ולמהגרים ואח' נ' ראש הממשלה. למידע נוסף ראה: המוקד לפליטים ולמהגרים, כליאת מהגרים ומבקשי מקלט בישראל דו"ח מעקב שנתי 2018, אפריל 2019. עמ' 23 – 30.

67 מתוך דיון בעניינו של עצור מס' 1504560 מיום 3 ביולי 2019.

סודאן ול-9 אזרחי מדינות אחרות. יצויין כי למיטב ידיעתנו, הסכם היציאה למדינה שלישית חל רק על אזרחי אריתריאה וסודאן, ועל כן כלל לא ברורה הצעתה של הדיינת לתשעה אזרחי מדינות אחרות. ב-12 דיונים לפחות כלל דברי המוחזק שתועדו בפרוטוקול התמצו בהתייחסות לאפשרויות היציאה למדינה שלישית או למדינת המוצא. ללפחות 21 מוחזקים במשמורת הדיינת קריספין-בוקר הציעה לצאת למדינה שלישית ביותר מדיון אחד. נבהיר ששאלת הגירוש, או לחלופין היציאה למדינה שלישית, אינה כלל בסמכותו של בית הדין, וממילא סירוב ליציאה למדינה שלישית אינה יכולה להוות עילה להמשך כליאתו של אדם. נטייתה של הדיינת קריספין-בוקר לשאול את המוחזקים במשמורת האם הם מוכנים לצאת למדינה שלישית דיון אחר דיון מעלה חשד כי סירובם של המוחזקים לצאת למדינה שלישית הפך עבורה לעילה, נטולת בסיס חוקי, להאריך את צו המשמורת ולהשאירם במעצר. כך למשל כתבה הדיינת בהחלטה שקיבלה בעניינו של מבקש מקלט מאריתריאה:

"בדיון שהתקיים בפניי היום, הבהיר המוחזק כי יסרב לצאת מישראל למדינה שלישית ואולם, לא סיפק כל סיבה מניחה את הדעת באשר לסירוב האמור".[68]

יצויין כי בפרוטוקול הדיון של אותה ההחלטה טען מבקש המקלט שהוחזק במשמורת כי הוא מסרב לצאת למדינה שלישית מאחר ויש לו בן בישראל.

ליקויים בתרגום בשימועים הנערכים לחשודים בשהיה שלא כדין

נושא שנראה כי הטריד את הדיינים ועלה בפרוטוקולים רבים - הוא השימוע שנערך למהגרים בעת המעצר, ובפרט סוגית התרגום בעת השימוע. כך למשל העיד מהגר ממצרים בדיון שנערך ב-19.3.19:

"יום ראשון עצרו אותי המשטרה, העבירו אותי להגירה, בשעה שתיים בלילה תישאלו אותי בהגירה היה מישהו תרגם לערבית בטלפון בחדר לא היה מישהו שתרגם, מי שהיה בחדר דיבר עברית, ומטלפון תרגמו הם גם דיברו ביניהם, אני הבנתי הרבה אני הייתי עונה להם על השאלות, לא שאלו למה רוצים להרוג אותי."[69]

כך העיד מהגר מרוסיה בדיון שנערך ב-11.2.19:

"עצרו אותי ההגירה יום חמישי אחרי זה תישאלו אותי בחדר לא היה מתורגמן לרוסית היה תרגום באמצעות טלפון".[70]

68 מתוך דיון בעניינו של עצור מס' 9040174 מיום 9 בדצמבר 2019.

69 מס' מוחזק 9102917.

70 מס' מוחזק 9100779.

במהלך שנת 2019 לפחות 14 איש העידו בפני בית הדין על בעיות בתרגום במהלך השימוע: תרגום באמצעות מתורגמן בטלפון או תרגום לשפה שהיא אינה שפת האם של המהגר (דוגמת תרגום לרוסית למהגר מגיאורגיה).

המלצות לשיפור הביקורת השיפוטית בבית הדין לביקורת משמורת

- יש להבנות את דיוני בית הדין לביקורת משמורת באופן שימקסם את הסיכוי לזהות קורבנות סחר בבני אדם ופשעים נוספים.
- יש להבטיח העסקת קלדנים אשר יתמללו את הנאמר במהלך הדיון, לשיקוף מלא של המתרחש בדיון.
- יש להבטיח העברת הכשרות תקופתיות לדיינים בנושא זיהוי קורבנות סחר בבני אדם והחזקה בתנאי עבדות, ולהכיר את הכלים אשר יש בידיהם על מנת לקדם טיפול במקרים אלו.
- יש לעגן בנוהל את הטיפול במקרים בהם מתעורר חשד לקורבן סחר או עבדות לצרכי הפנייה מהירה לגורמים הרלוונטיים במשטרת ישראל, במשרד המשפטים וברשויות הרווחה.
- יש להבטיח שעקרון פומביות הדיון יכובד ותתאפשר הנוכחות של כל מי שחפץ בכך בדיונים המתקיימים בפני בית הדין.
- יש לתלות בכל מתקני הכליאה שלטים בשפות השונות, המבהירים לכלואים את זכויותיהם ואת הסמכויות של ממוני ביקורת הגבולות ודייני בית הדין שלפניהם הם נקראים.

צילום: מלין פזהאי

400

ו. נשים וילדים במתקני הכליאה[71]

על פי נתוני הרשות, הובאו ושהו בישראל בסוף שנת 2019 מספר שיא של עובדי סיעוד: 57,111 איש ואישה העובדים בישראל עם רשיון העסקה ושהייה כדין. בסוף השנה שהו בישראל 17,484 מהגרי עבודה חסרי מעמד, מהם 12,145)70%) שהגיעו לישראל לעבוד בענף הסיעוד, ענף בו יש רוב נשי (כ־84% נשים).[72] רב רובן של עובדות הסיעוד מסיימות את תקופת עבודתן החוקית בישראל ושבות למולדתן. אלו ביניהן שמנהלות מערכות יחסים רומנטיות, או נכנסות להריון, נאלצות להיפרד מעבודתן החוקית, מתקשות להתפרנס, ואינן מצליחות עוד לשוב למולדתן עם חסכונותיהן, מצב שגורם לרבות מהן להחליט להישאר בישראל באופן לא חוקי עקב פערי השכר האדירים בין ישראל למדינות מוצאן.

גם בשנת 2019, מדינת ישראל ממשיכה להגביל את זכותם של מהגרות ומהגרי עבודה לחיי משפחה. על מהגרים נאסר לקיים מערכת יחסים זוגית או חיי משפחה תחת איום שלילת אשרתם, מעצרם וגירושם מישראל.[73] מהגרת שילדה בישראל ומעוניינת להישאר ולעבוד בישראל מבלי שאשרתה תישלל, נדרשת על ידי הרשות להסגיר את אבי הילדים לצורך גירושו, או להוכיח שיצא מהארץ בכוחות עצמו. כמו כן עליה למצוא "סידור" לתינוק, שיאפשר לה להמשיך בעבודתה 24 שעות ביממה, שישה ימים בשבוע במקרים בהם המעסיק הסיעודי אינו מעונין לשכן את התינוק בביתו ולחלוק עמו את זמנה של המטפלת. ילד שנולד למהגרים ששוהים בישראל שלא כדין שוהה גם הוא שלא כדין.[74]

נשים אחרות שהגיעו לישראל כתיירות ונשארו לעבוד כאן בניגוד לחוק, גם הן מוצאות עצמן לעיתים במערכות יחסים, כשהן מטופלות בילדים שנולדו בישראל.

נשים מבקשות מקלט שחוסות תחת מדיניות אי ההרחקה (אזרחיות אריתריאה וסודאן) אינן נכלאות מאז שנת 2013. כך גם נשים מקונגו שחוסות תחת מדיניות אי הרחקה מאז

---

71 רקע אודות מעצר מהגרות וילדיהן לאורך השנים פורט בהרחבה בדו"ח המעקב השנתי של המוקד לפליטים ולמהגרים לשנת 2018, עמ' 9 – 11.

72 הש"ל 5.

73 רשות האוכלוסין וההגירה, נוהל טיפול בעובדת זרה בהריון ובעובדת זרה אשר ילדה בישראל, נוהל מס' 5.3.0023 מיום 20 במאי 2013.

74 שם.

שנת 2001. עם זאת, חוק הכניסה לישראל מאפשר את מעצרן של מהגרות חסרות מעמד, בין שהגיעו כעובדות באשרה או כתיירות, לצורך גירושן מישראל. החוק אף מאפשר לעוצרן עם ילדיהן לצורך גירוש המשפחה מהארץ. מאז מרץ 2011 עוצרים פקחי הרשות ופועלים ולהרחקתם של מהגרים ששוהים בישראל שלא כדין גם עם ילדיהם. עם זאת, במהלך כל השנים פעלו הפקחים למעצר וגירוש של משפחות עם תינוקות וילדי גן בלבד.

מעקב המוקד אחר מעצר משפחות בשנים האחרונות מעלה שחל שיפור משמעותי בהתנהלות רשות ההגירה כלפי המשפחות בשלוש השנים האחרונות: הפקחים אינם מתפרצים עוד לבתים באישון לילה, אינם שוברים דלתות, ומעירים את בני המשפחה שימוש באלימות. במקום זאת פקחי ההגירה מגיעים לדירות המהגרים בשעות הבוקר המוקדמות, כשבידיהם צווי חיפוש, דופקים על דלתות הבתים וממתינים שהדיירים יפתחו אותן. עם זאת, במקרים בהם הדיירים לא פותחים את דלת הבית, פורצים אותה הפקחים ואף שוברים חלונות על מנת להיכנס לדירה.

משנת 2018, רב רובם של ההורים שעוכבו על־ידי פקחי רשות ההגירה שוחררו לאחר שהציגו אסמכתאות שהעידו כי ילדיהם לומדים בבתי ספר. על פי עדויותיהם, הוצא נגדם צו הרחקה מהארץ ונאמר להם על־ידי פקחי הרשות שעליהם לעזוב את הארץ בתחילת החופש הגדול שאם לא כן, יעצרו ויגורשו. מידי שנה, עם תחילת החופש הגדול, בחודשי יולי-אוגוסט, נרשמת במוקד עלייה במספרן של המשפחות שנעצרות ומגורשות מישראל.[75] במהלך שנת 2019 חלו תמורות במדיניות המעצר והגירוש של ילדי מהגרים, בעקבות מבצע מעצרים אינטנסיבי של ילדי מהגרים שלומדים בבתי ספר.

בפתח הדברים נציין כי מחקרים רבים מבהירים שגם כליאה לתקופה קצרה מזיקה מאוד לרווחתם הנפשית והפיזית של ילדים. השפעות הכליאה עלולות להימשך לכל החיים: ההשפעות הנפשיות על ילדים, שנאלצים לחזות בהוריהם במצב של מצוקה וחוסר אונים, הן הרסניות, והכליאה עצמה מערערת את עולמם ואת תחושת הביטחון הדרושה להתפתחות תקינה; על אחת כמה וכמה כשמדובר בילד שבמהלך כל שנות חייו עד כה היה חלק מן החברה הישראלית.[76]

בעוד שסוגיית מדיניות ההגירה היא סבוכה וטעונה, אפילו בקרב מדינות שהקשיחו את מדיניות ההגירה שלהן ישנה הסכמה שיש להבטיח זכויותיהם של ילדים ללא קשר למעמדם

75 ראה באתר המוקד לפליטים ולמהגרים, ילדי מהגרי עבודה.

76 המוקד לפליטים ולמהגרים, האגודה לזכויות האזרח בישראל, רופאים לזכויות אדם, "ילד אסור: חלופות למעצר של ילדי מהגרים בישראל", ינואר 2014.

וכי קיימים פתרונות המהווים אלטרנטיבה לכליאת ילדים ומשפחות: "מתאם טיפול", מגורים בקהילה בליווי "מתאם טיפול", מגורים במתקני משפחות בליווי "מתאם טיפול", ופנימיות לילדים לא מלווים. בדירוג של הקואליציה הבינלאומית למניעת מעצר מהגרים אודות מצב כליאת ילדי מהגרים שכלל 20 מדינות, ישראל דורגה במקום ה־15 הנמוך ועודה ממשיכה לכלוא ילדי מהגרים חסרי מעמד.[77]

מבקר המדינה הקודם, יוסף שפירא, ציין כי "על רשות האוכלוסין לקיים בדיקה ממשית ומקיפה בדבר האפשרות ליישם כל אחת מהחלופות שהוצעו לה וליצור בכך 'סל של חלופות' אשר ייבחנו בהתאם לנסיבות של כל מקרה ומקרה. רק במקרים שבהם אף לא אחת מהחלופות מתאימה, ייעשה שימוש במתקן המשמורת. דרך פעולה כזו נועדה להבטיח שמעצר הקטינים ייעשה, ככל הניתן, ברוח האמנה לזכויות הילד."[78]

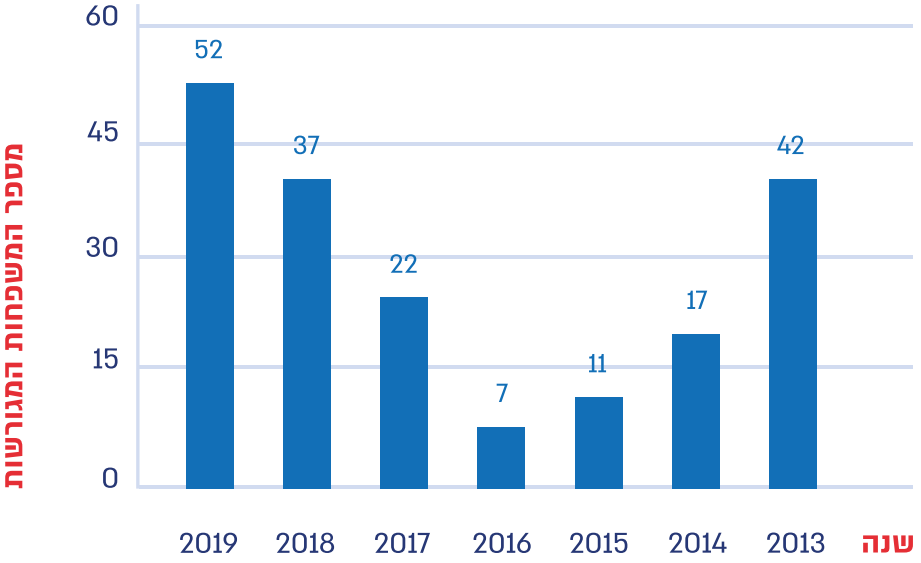
מעצר ילדים צריך להיות המוצא האחרון, וגם זאת, תוך הגבלה ברורה של מספר ימים בתנאים מיוחדים המותאמים לילדים. עד למימוש מוצא אחרון זה, יש ליישם מדיניות חלופות למעצר בכל הנוגע לילדים השוהים שלא כדין בישראל.

על אף שסעיף 13ח(ה) לחוק הכניסה לישראל קובע שהשר לבטחון פנים, בהסכמת שר הפנים, רשאי לקבוע הוראות לעניין תנאי החזקה במשמורת של משפחות וילדים, טרם תוקנו תקנות בנושא וחוק הכניסה לישראל אינו מתייחס להחזקת קטינים במשמורת.

77 לי ירון, ישראל בתחתית הדירוג הבינלאומי שעוסק בכליאת ילדי מהגרים, הארץ, 14 באוגוסט 2018.

78 מבקר המדינה, דו"ח שנתי 63 ג' לשנת 2012 ולחשבונות שנת הכספים 2011, "הטיפול בקטינים חסרי מעמד אזרחי בישראל", מאי 2013.

נתוני מעצר משפחות מהגרים[79]

מן הנתונים שנמסרו על ידי המדינה בספטמבר 2019, עולה שנעצרו במהלך שבע השנים האחרונות 188 משפחות של מהגרים עם ילדיהם. נתונים אלו מלמדים על עלייה חדה במספר המשפחות שנעצרו בשנת 2019, בהשוואה לשנים קודמות, וזאת עוד בטרם הסתיימה שנה זו. עד לתום שנת 2019 נעצרו עוד משפחות וביניהן לפחות שבע משפחות מהגרים שלהן ילדי בית ספר, עובדה שהעמידה את מספר המשפחות שנעצרו בשנת 2019 על מספר שיא של 59 משפחות לפחות.[80]

79 מתגובת המדינה מיום 15 בספטמבר 2019, במסגרת עמ"נ 27147-09-19 ג'ודלין דה לה ווגה נ' רשות האוכלוסין וההגירה.

80 מספר זה כולל רק את אותן משפחות שפנו לעזרת ארגוני זכויות האדם, כך שבפועל, מספר המשפחות שנעצרו עם ילדים היה גדול באופן משמעותי.

מה – 21 ביולי ועד סוף שנת 2019 נעצרו לפחות 17 משפחות ובהן 20 תלמידי בית ספר. מבין 17 משפחות התלמידים, משפחה אחת גורשה נגד רצונה ואילו שתי אימהות נוספות , על ילדיהן, בחרו לעזוב את הארץ עם המעצר, על אף הליכים משפטיים תלויים ועומדים, במקרה אחד לתורכיה עם ילד בן 11 עוד ביום המעצר, ובמקרה השני לניגריה, גם עם ילד בן 11, אך לאחר חודש מעצר. כל שאר המשפחות שכרו שירותי עו"ד או שגייסו עורכי דין בהתנדבות באמצעות ארגון האימהות UCI והן מנהלות הליכים משפטיים במאמץ להסדיר שהייתן בישראל כחוק.

בנוסף ל – 17 המשפחות שנעצרו, הובאו לידיעתנו חמישה מקרים נוספים של פריצה לדירות תלמידי בית ספר במטרה לעצרם, אך משום שהתלמידים לא שהו בבית באותה עת, נמנע המעצר.

17 משפחות התלמידים שאותרו על ידנו שנעצרו במהלך שנת 2019 כללו: משפחת תיירים מתורכיה, שתי משפחות תיירים מניגריה, משפחת עובדת סיעוד מנפאל, שתי משפחות עובדי סיעוד מהודו ו- 11 משפחות של עובדי סיעוד מהפיליפינים. שלוש מהמשפחות מעורבות (אב מתאילנד ואם מהפיליפינים, אב מהודו ואם מנפאל, אב מתורכיה ואם מהפיליפינים).[81]

במספר הליכים משפטיים שנוהלו בסוף שנת 2019, נטען שרשות ההגירה שינתה מדיניותה והחלה בפעולות אכיפה גם כנגד תלמידי בית ספר, שאותם ואת הוריהם נהגו פקחי הרשות לשחרר בעבר באופן מיידי גם כשאותרו שוהים שלא כדין בישראל.[82] זאת משום שעד חודש יולי 2019, לא נהגו פקחי הרשות לפרוץ לבתי תלמידי בית ספר וכשפגשו תלמידי בית ספר במהלך פעילות שגרתית, נמנעו מלעצור אותם ואת אימהותיהם.

מעקב אחר מעצרי והרחקת המשפחות מעלה שמאז חודש יולי 2019 החלו פקחי רשות ההגירה לראשונה לפרוץ לבתי משפחות שלהם ילדים תלמידי בית ספר, כשהם נושאים צווי חיפוש וזאת במטרה לעצרם ולהרחיקם מהארץ.[83] המעקב מלמד גם על עלייה דרסטית במאמצים שמשקיעה רשות ההגירה בביצוע אותם מעצרים ובמימוש ההרחקה מהארץ, מאמצים שמתבטאים בפעולות הבאות שלא היו נהוגות קודם לכן:

81 הנתונים נאספו על ידי ארגון United children of Israel – UCI.

82 עתירה לבג"ץ בעניין שינוי מדיניות זה הוגשה על ידי משרד עורכי הדין תדמור – לוי – בג"ץ 5544/19 גירונימו ואח' נ' שר הפנים ואח' מיום 22 באוגוסט 2019 ונדחתה ביום 5 בספטמבר 2019 עקב אי מיצוי הליכים.

83 שם.

- פריצות חוזרות לאותה דירה בתקווה לאתר ילדי בית ספר ששוהים בישראל שלא כדין.
- מסירת מידע שגוי לבני המשפחה העצורים אודות כישלון ההליכים המשפטיים בעניינם.
- שליחת עובדת סוציאלית לדובב את העצורים ולשכנע אותם לשוב למולדתם.
- עשיית שימוש בחוות הדעת של אותה עובדת סוציאלית, מהן משתמע שטובת הקטינים היא עזיבה למולדת הוריהם.
- מעקב הדוק אחר ההליכים המשפטיים והסדרת טיסות למשפחות תוך שעות ספורות מדחיית ההליך משפטי עוד בטרם יהיה סיפק בידי באי כוחם של העצורים לערער על ההחלטה.
- הפרת נהלי הרשות ושליחת משפחה בליווי ללא שתי התרעות מוקדמות כמצוין בנוהל.
- ליווי המשפחות המגורשות על ידי פקחים עד למדינת המוצא.

ב – 10 באוקטובר 2019, בעקבות פנייתה של עו"ד יהודית קרפ, המשנה ליועמ"ש לשעבר, לשר המשפטים, בנושא מעצר ילדי מהגרים, פורסמה תשובתו של ד"ר עומרי בן צבי ממחלקת יעוץ וחקיקה על פיה נערך דיון בנושא אשר בסופו סוכם על עריכת שינוי בנהלי רשות ההגירה כך שבטרם הוצאת צווי הרחקה ומשמורת למשפחות ובהן ילדים בני 12 ומעלה, ייערך שימוע לילד על מנת לבחון את טובתו. כן תילקח בחשבון טובת הילד טרם קבלת ההחלטה.[84]

עד תום שנת 2019 לא תוקנו נהלי הרשות בהתאם אך הצלחה בשורת הליכים משפטיים של משפחות מהגרים שנעצרו עם ילדי בית ספר הביאה לכך שעד כה, רוהן פרז בן ה – 13 הוא התלמיד היחידי שגורש בכוח, נגד רצונו ורצון אימו. שאר המשפחות שנעצרו ממשיכות לנהל הליכים משפטיים בעקבותיהם בוטל צו ההרחקה או שצו ארעי מונע את מעצרן וגירושן כל עוד נמשכים ההליכים המשפטיים בעניינן.

עד סוף שנת 2019 נעצרו לפחות 20 תלמידי בית ספר (מ-17 משפחות), מהם שמונה מעל גיל 12, וכן חמש אימהות ל – 13 תלמידי בית ספר נוספים. הילדים היו כלואים בין יממה אחת, ל – 31 ימים. חלק מהמשפחות הועברו לגבעון ואחרות ליהלו"ם. אלו ביניהן שהיו כלואות למעלה משבוע, הועברו גם בין גבעון ליהלו"ם. היו בין המשפחות שסברו שהתנאים בגבעון קשים יותר והיו שסברו שהתנאים ביהלו"ם קשים יותר. בעוד רב המשפחות העדיפו את

84 תשובתו של ד"ר עומרי בן צבי לעו"ד יהודית קרפ מיום 10 באוקטובר 2019.

"ארוחות המטוסים" שניתנות ביהלו"ם על מזון כלא גבעון, התקשו במיוחד הילדים להסתגל לתנאי הצפיפות הקשים במתקן יהלו"ם, בו היציאה מהחדרים מוגבלת לזמן קצר ביותר ואף אינה מתאפשרת בכל יום. זאת בעוד בגבעון חופשיים הילדים לצאת מחוץ לתאים ברב שעות היום ועליהם להיכנס לתאים רק בזמני הספירות ובלילה.

המלצות למניעת כליאת ילדים

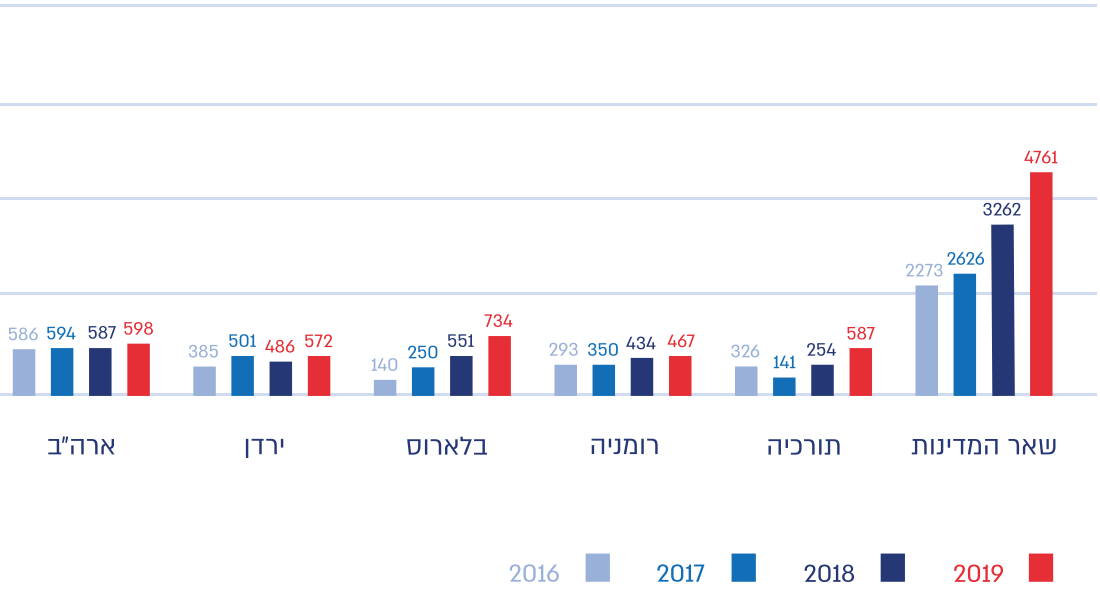
במקרים של מעצר ילדים ומשפחות יש למנות מתאם טיפול שיסייע בעזיבת המשפחה, תוך הימנעות מכליאה. אין להחזיק ילדים במתקני הכליאה אלא לקדם חלופות מידתיות יותר למעצר.

צילום: מלין פזהאי

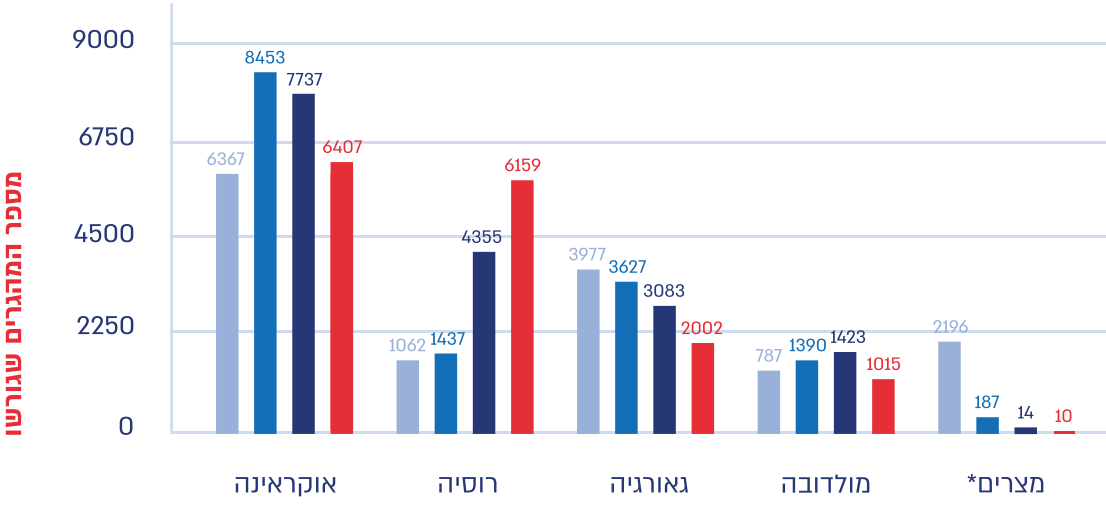
ז. מסורבי כניסה

סירובי כניסה לישראל לפי ארצות מוצא עיקריות ושנה[85]

מתרשים 13 ניתן ללמוד שבשנים 2016-2019 מרבית סירובי הכניסה של זרים לישראל היו כלפי נתינים ממדינות חבר העמים לשעבר (אוקראינה, רוסיה, גאורגיה ומולדובה) – כ-71%

85 רשות האוכלוסין וההגירה, "נתוני זרים בישראל: סיכום שנת 2019", מרץ 2020, גרף 13, עמ' 31.

מכלל הסירובים נרשמו לנתינים מארבע מדינות אלו. בהתבוננות על שנת 2019, ניתן לראות את המשך מגמת הירידה במספר הסירובים של נתיני אוקראינה וגאורגיה, ולעומת זאת המשך מגמת העליה במספר הסירובים של נתיני רוסיה.

*הרוב המוחלט של סירובי הכניסה של נתיני מצרים מתייחס לימאים שמלכתחילה לא ניתן להם אישור כניסה כלל.

במהלך שנת 2019 סורבה כניסתם של 23,312 זרים שהגיעו לנתב"ג, 3% יותר מאחוז סירובי הכניסה במהלך שנת 2018. מספר מסורבי הכניסה ממדינות איתן קיים הסכם פטור מאשרות כניסה גדל באופן מתמיד עם השנים.

מניעת גישה למערכת המקלט של מסורבי כניסה

בשנת 2018 ייצג המוקד 13 מבקשי מקלט מסרי לנקה, בהם שתי נשים, שנמלטו ממולדתם מיד עם עלייתו המחודשת לשלטון של מהינדה רג'פקסה (Mahinda Rajapaksa) בהליך שנוי במחלוקת, ולאחר שספגו איומים על חייהם מתומכיו של רג'פקסה. בדו"ח המעקב השנתי פורטו בהרחבה מאמצי הרשות לגרשם באופן מיידי מהארץ, ומאמצי המוקד למנוע את גירושם בטרם ייבדקו בקשות המקלט שלהם.[86] נבהיר שגירושו המיידי ללא בדיקה של מי שמבהיר שחייו או חירותו יהיו בסכנה במדינת מוצאו, מנוגד לדיני הפליטים ולעיקרון אי ההחזרה הקבוע במשפט הבינלאומי המחייב את ישראל.[87]

בשנת 2019 הובא לידיעת המוקד עניינם של שישה מבקשי מקלט נוספים, אזרחי ניגריה, חמישה גברים ואישה, שטענו מיד עם הגיעם לארץ כי נמלטו על חייהם והם מבקשים מקלט בישראל. נציגי המוקד הצליחו להגיע ולייצג רק שניים מתוך השישה. שלושה מהם גורשו באלימות יום למחרת הגעתם ואילו מבקש מקלט נוסף גורש ככל הנראה מעט מאוחר יותר, מאחר ולא אותר על ידנו בכלא.

אחד ממבקשי המקלט מניגריה, פ. הצהיר בפני עו"ד עלא ח'אטר מהמוקד:

"בשלב מסוים נציגי רשות ההגירה הגיעו אלינו ואמרו שתהיה לנו טיסה שנייה בשעות הבוקר המוקדמות ביום 24.2.2019. כולנו, כל אחד מסיבותיו, אמרנו לנציגים שאנחנו לא יכולים לחזור. ניסיתי להסביר להם למה אני אישית לא יכול לשוב לשם וכי חיי עומדים בסכנה ממשית. אך הנציגים לא רצו לשמוע מה יש לי להגיד וכל הזמן אמרו לי שאני חייב לעלות על המטוס. כשהוציאו אותי מהאוטובוס המשכתי להתנגד וצעקתי שאני לא יכול לחזור. אחד מנציגי ההגירה נתן לי בעיטה חזקה באיזור האשכים. שוב המשכתי להתנגד ובסוף החזירו אותי לאוטובוס....

מבין ששת האנשים שהתנגדו, רק שלושה הצליחו להישאר בישראל. ג'., אני והבחור שלא היה מהקבוצה שלנו. כל השאר העלו אותם על הטיסה והחזירו אותם לניגריה."[88]

86 המוקד לפליטים ולמהגרים, כליאת מהגרים ומבקשי מקלט בישראל – דו"ח מעקב שנתי 2018, עמ' 16 – 20.

87 להסבר מפורט ראה באתר המוקד לפליטים ולמהגרים.

88 מתוך תצהירו של פ. מיום 27 בפברואר 2019 לעו"ד עלא ח'אטר מהמוקד לפליטים ולמהגרים.

ג'. שהגיעה מניגריה על אותה טיסה ואשר אותה פגש עו"ד ח'אטר בנפרד, הצהירה בפניו: **"נציגי ההגירה אמרו שאני חייבת לחזור לניגריה ושלוקחים אותי למטוס. אמרתי להם שוב ושוב שחיי בסכנה שם ולא יכולה לשוב. אף אחד לא רצה לשמוע אותי. אמרו לי שלא מעניין אותם ושאני חייבת לעלות על המטוס".**[89]

כמו במקרה של מבקשי המקלט מסרילנקה, שנה קודם לכן, גם למצוקתם של פ. וג'. נחשפו נציגי המוקד רק בזכות תושייתם של מבקשי המקלט, בצירוף לא מעט מזל: ג'. הצליחה לשכנע את פקיד ההגירה ביהלו"ם לאפשר לה להתקשר לאחותה בניגריה וזאת הצליחה ליצור קשר עם נציבות האו"ם לפליטים בישראל שפנו למוקד בטרם הצליחו נציגי רשות ההגירה לגרשה בכוח מהארץ. זאת, רק אחרי ששלושה מבקשי מקלט אחרים בקבוצתה גורשו באלימות רבה למדינת מוצאם.

לא ברור כמה מאותם 23,312 זרים שהגיעו לנתב"ג במהלך 2019 וכניסתם סורבה ניסו לבקש הגנה בישראל וכמה מתוכם אף היו זכאים להגנה לו נבדקו בקשותיהם. בתשובה על פי חוק חופש מידע ענתה הרשות שעל אף שהאפשרות קיימת, אף אחד ממסורבי הכניסה לא הגיש בקשת מקלט.[90] בתשובה לשאלה נוספת הודתה הרשות ש – 15 בני אדם הגישו בקשות מקלט מקרב מסורבי הכניסה, אך אלו בדיוק מבקשי מקלט אותם ייצג המוקד (שני אזרחי ניגריה ו-13 אזרחי סרי-לנקה), ולולא מאמציו האינטנסיביים של צוות המוקד היו מגורשים מהארץ באופן מיידי.[91]

הפגיעה בזכות לייצוג ובחיסיון עו"ד-לקוח

במתקן יהלו"ם כלואים מסורבי כניסה וכן מועמדים לגירוש, משפחות עם ילדים בדרך כלל, שנעצרו בתוך שטחי ישראל ומועד גירושם קרוב. כאמור, בשנת 2019 סורבה כניסתם של 23,312 אנשים וקרוב למחציתם הוחזקו ביהלו"ם.[92]

מעדויותיהם של הכלואים עולה שרק האסרטיביים ביניהם מצליחים לממש את זכותם לערוך שיחת טלפון על מנת להודיע על מעצרם, ואולם גם במקרים בהם מצליחים כלואים ביהלו"ם שרוצים לבקש מקלט להודיע על מעצרם במקום, מתקשים באי כוחם לייצגם בסד הזמנים הקצר עד לגירושם מהארץ. מתקן יהלו"ם פועל לפי נוהל הקובע כי שעות ביקור עו"ד במתקן יהיו בימים א'-ה' בין השעות 9:00-15:00 ומגביל את זמן הביקור לשלושים

89 מתוך תצהירה של ג'. מיום 27 בפברואר 2019 לעו"ד עלא ח'אטר מהמוקד לפליטים ולמהגרים.

90 תשובת רשות ההגירה מיום 19 במאי 2019 לשאלת המוקד לפליטים ולמהגרים לפי חוק חופש מידע.

91 תשובת רשות ההגירה מיום 4 ביוני 2019 לשאלת המוקד לפליטים ולמהגרים לפי חוק חופש מידע.

92 נוהל הפעלת מתקן המשמורת בנתב"ג מס' 10.7.0002, עודכן לאחרונה ביום 5 בדצמבר 2018.

דקות בלבד. על כל הביקורים להתבצע בתיאום מראש. לשם מתן הארכת זמן יש צורך באישור של אחראי המשמרת במתקן. במקרים דחופים ביקורי עו"ד יכולים להתקיים מעבר לשעות הביקור, אך גם זאת רק באישור מנהל המתקן.[93]

הדרישה לתיאום מראש של ביקורי עורכי דין במתקן יהלום ושעות הביקור המצומצמות אינן תואמות את האילוצים בפועל שכן במתקן נכלאים אנשים שמגיעים לנתב"ג בכל שעות היממה, לעיתים אף באישון לילה. אם מסורבת כניסתם לישראל, הם עלולים להיות מורחקים באופן מיידי וללא ייצוג משפטי. תנאים אלו בהכרח הופכים חלק גדול מאוד מהמקרים של המוחזקים במתקן לדחופים מעצם טבעם, אך נהלי הפעלת המתקן לא נותנים לכך ביטוי הולם ובפועל, מוגבלת גישתם של עורכי הדין ללקוחותיהם.

גם מגבלת הזמן הקבועה בנוהל לפגישה בין עורכי הדין ללקוחותיהם, 30 דקות בלבד, היא בלתי סבירה ופוגעת פגיעה משמעותית בזכותם של הכלואים לייצוג משפטי שכן על מנת לקבל מהכלואים את מלוא המידע ולהציג בפניהם את מצבם המשפטי נדרש לעיתים זמן ארוך יותר.

בהתאם לפקודת הראיות ולחוק לשכת עורכי הדין, המבססים חיסיון על דברים ומסמכים שהוחלפו בין לקוח לבין עורך דינו על מנת שהלקוח יוכל לפרוש בפני עורך דינו את עניינו ללא כל חשש, קובע נוהל הפעלת מתקן יהלום כי ביקור עורך דין יתבצע ביחידות בחדר נפרד ובתנאים המבטיחים את סודיות הפגישה.[94] בפועל, אין במתקן יהלום חדר ייעודי לפגישת מוחזקים עם עורכי דינם. פגישות עורכי הדין עם לקוחותיהם מתבצעות במטבח של הצוות, או באחד משני חדרים הסמוכים לו, ונערכות לעיתים בדלת פתוחה, כאשר עובדי המתקן נכנסים ויוצאים במהלכן.

מניעת הקשר עם העולם החיצון

סעיף 5.5.14 בנוהל, קובע כי "מוחזק יהיה זכאי לשימוש בטלפון הציבורי המצוי במתקן פעם ביום ולמשך זמן סביר".[95] אף על פי כן, המצב בפועל שונה לחלוטין ומסתבר שאין כל אחידות בעניין זה: ישנם כלואים שהצליחו ליצור קשר טלפוני מתוך המתקן מידי יום ואילו אחרים העידו על כך שעל אף שביקשו פעם אחר פעם לצאת מהתא על מנת לעשות

93 נוהל הפעלת מתקן המשמורת בנתב"ג מס' 10.7.0002, עודכן לאחרונה ביום 5 בדצמבר 2018.

94 שם.

95 המוקד לפליטים ולמהגרים והאגודה לזכויות האזרח בישראל, מי מפקח על הפקחים?, על אלימות פקחי רשות ההגירה כלפי מהגרים, 2015.

שימוש בטלפון של המתקן, הם נענו "מאוחר יותר", אך לא זכו לקבל את מבוקשם. בניגוד לכלואים בבתי הכלא האחרים, מסורבי הכניסה שמוחזקים ביהלו"ם אינם זוכים בכרטיסי חיוג וגישה לקנטינה.

המלצות להגנה על זכויות הכלואים ביהלו"ם

- יש לאפשר כניסה של גופים מפקחים וכן של נציגי ארגוני זכויות אדם למתקן יהלו"ם.
- יש להקפיד על נגישות למערכת המקלט הישראלית בכל מתקני הכליאה ובכל מעברי הגבול. יש להימנע מכליאת הממתינים להכרעה בבקשתם.
- יש להבטיח כי בכל האגפים במתקני הכליאה ובמעברי הגבול יש טופסי בקשת מקלט וכן הסבר על מערכת המקלט בישראל, על הליך המקלט ועל אופן הגשת הטפסים.
- יש לאפשר לכל החפץ בכך גישה למכשירי טלפון ולכרטיסי חיוג. אין למנוע את הקשר של הכלואים עם העולם החיצון.
- יש לתקן את נוהל הפעלת מתקן יהלו"ם כך שתתאפשר כניסתם של עורכי דין מייצגים בכל שעות היממה ללא הגבלת משך זמן הביקור.
- יש להקצות חדרים יעודיים למפגשי עורכי הדין עם לקוחותיהם באופן שיבטיח את חיסיון עו"ד-לקוח ואת פרטיות המפגש.
- יש לתקן את נוהל ההפעלה של מתקן יהלו"ם כך שההחלטה על כליאתם של מסורבי כניסה תבחן תוך 96 שעות על־ידי בית הדין לביקורת משמורת בדומה לכלואים שנעצרו בתוך שטחי ישראל.
- יש ליידע את הכלואים במתקן על זכותם לייצוג על ידי עו"ד וזכותם לפנות לערכאות המשפטיות בעניין מעצרם והכוונה להרחיקם מישראל.
- יש לתלות בכל מתקני הכליאה, וביניהם יהלו"ם, שלטים בשפות השונות, המבהירים לכלואים את זכויותיהם ואת הסמכויות של ממוני ביקורת הגבולות ודייני בית הדין שלפניהם הם נקראים.

ח. אלימות מצד פקחי רשות ההגירה

מידי שנה אנו נאלצים לחזור ולדווח על מקרי אלימות חדשים של פקחי הגירה כלפי מהגרים ועל הטיפול הלקוי של הרשויות באותם מקרים. בשנת 2015 פרסם המוקד בשיתוף עם האגודה לזכויות האזרח בישראל דו"ח מפורט בנושא אלימות פקחי רשות ההגירה, "מי מפקח על הפקחים", דו"ח שהסתיים בהמלצות לגוף ביקורת חיצוני.[96] ביוני 2017 פנה המוקד לפליטים ולמהגרים לשר הפנים וליועץ המשפטי לממשלה בבקשה לקבוע הגדרה מצומצמת ומפורשת של המושג "כוח סביר"; להתקין מנגנונים למניעת ניגוד עניינים; להפעיל גוף ביקורת חיצוני לפיקוח על פעולותיהם של הפקחים; לקבוע כללי משמעת ברורים; ולהגדיר תכנית להכשרה מקצועית רחבה ומקיפה. תזכורות לפנייה בצירוף מקרי אלימות חדשים נשלחו ב – 7 בפברואר 2019 וכן ב – 8 באפריל 2019. לא התקבל מענה, הקורבנות לא נחקרו על־ידי משטרת ישראל, ולא מוצה הדין עם האחראים.

על אף הפניות החוזרות ונשנות, גם כיום עוד אין בנמצא גוף מפקח חיצוני ובלתי תלוי אליו ניתן לפנות בתלונות על מקרים בהם מהגרים ומבקשי מקלט נופלים קורבן לאלימות מצד פקחי רשות ההגירה, דוגמת גופים דומים במשטרה ובשב"ס. בהיעדר גוף חוקר יעודי, הסמכות לטפל בתלונות על עבירות או על אלימות מצד פקחי הגירה נתונה לאגף לביקורת פנים ולתלונות הציבור ברשות האוכלוסין וההגירה, לאגף חקירות המשמעת בנציבות שירות המדינה ולמשטרת ישראל.

גם במהלך שנת 2019 הגיעו לידיעת המוקד מספר עדויות על אלימות קשה שהופעלה על־ידי פקחי רשות ההגירה כלפי כלואים במהלך נסיונות גירוש של חסרי מעמד מישראל. שתיים מהעדויות, מחזקות זו את זו שכן נלקחו בנפרד מגבר ואישה שהאלימות כלפיהם הופעלה במקביל: פ'. אזרח ניגריה וג'. אזרחית ניגריה אף היא, שהגיעו לישראל באותה טיסה ביום 22 בפברואר 2019. השניים ניסו לבקש מקלט מדיני בישראל ועל רקע סירובם לחזור למולדתם הופעל נגדם כוח שקשה להגדירו כ"סביר".

פ' הצהיר בפני עורך הדין של המוקד: **"נציגי רשות ההגירה הוציאו את כולם בכוח מהאוטובוס. את אחד הגברים שהיה איתנו צפסו בכוח בצוואר, הוציאו אותו מהאוטובוס**

---

96 המוקד לפליטים ולמהגרים והאגודה לזכויות האזרח בישראל, מי מפקח על הפקחים?, על אלימות פקחי רשות ההגירה כלפי מהגרים, 2015.

והעלו אותו על המטוס. בנוסף ראיתי ששניים מהגברים שהיו איתי נפצעו קשה ואף דיממו. גם כנגד ג'. האישה שהייתה איתנו השתמשו בכוח. תפסו אותה וניסו להעלות אותה על המטוס בכוח. היא צרחה ובכתה כל הזמן."[97]

לדברי ג'.: **"מהמשרד העלו אותי ואת חמשת הגברים בכוח על האוטובוס... כשהגענו קרוב למטוס התחילו להוציא את כולנו בכוח מהאוטובוס. ראיתי איך הרביצו ואיך הוציאו את הגברים באלימות מהאוטובוס. ראיתי ששניים מהם דיממו באיזור הראש. גם אותי הוציאו בכוח מהאוטובוס. ניסיתי להתנגד כל הזמן. תפסתי בכל מה שהיה ליד. בכל פעם שהתנגדתי, השתמשו בכוח. תפסו אותי בידיים וברגליים. בכיתי וצרחתי כל הזמן. בשלב מסוים החזירו אותי לאוטובוס ולא העלו אותי על המטוס."**[98]

בעוד פ' וג' ספגו אלימות בעת מאמצי הפקחים לגרשם מישראל, ר' מבקשת מקלט מאתיופיה שבקשתה נדחתה, ספגה אלימות וכן השפלות בידי פקחי ההגירה בעת מעצרה, למעלה מעשור לאחר שהגיעה לישראל. ר' נעצרה במהלך ביקורת שגרתית של פקחי ההגירה במשרד בו עבדה בניקיון. היא הסתתרה מפני הפקחים בחדר השירותים, אותו לא היססו לפרוץ במסגרת המאמצים לעצרה. **"הפקחים משכו אותי החוצה מהתא. הם תפסו אותי בכוח, קשרו לי את הידיים מאחורי הגב תוך שהם דוחפים אותי עם הפנים אל הקיר והדלת. התחלתי לדמם מהמכות, גם מהראש וגם מהיד. בכיתי וצרחתי וביקשתי שיפסיקו"** סיפרה ר'. היא הובאה למתקן רשות ההגירה בבית דגן שם סיפרה **"עשו לי שימוע וכל הזמן שאלו למה אני עובדת. היו שלושה פקחים בחדר. הסברתי להם שאני עובדת כי אני צריכה לעזור למשפחה שלי. הם צעקו עלי שאנחנו מתרבים כמו ג'וקים."**

ר' הראתה למנהלת המתקן, גלית בן שמואל, את סימני אלימות הפקחים, וזאת אמרה **"זה יעבור לך"**. הפקחים כעסו על שהתלוננה אודותם וגידפו אותה **"זבל" ו"כוס אמק"**. לדבריה **"הגיעה שוב המנהלת, שאלה למה אני לא חותמת. אמרתי שאני רוצה להבין מה כתוב שם. היא אמרה לי "תחתמי. זה החוק שאת צריכה לחתום"** אז היא אמרה לפקחים **"אם היא לא חותמת תקחו אותה לכלא עם הילדים."... חשבתי שיפרידו אותי מהילדים שלי. החוויות שחוויתי במשרד הפנים בגלל השהיה בלי אשרה היו בלתי נסבלות מבחינתי. חשבתי להתאבד ולסיים את חיי."**[99]

97 מתוך תצהירו של פ. מיום 27 בפברואר 2019 לעו"ד עלא ח'אטר מהמוקד לפליטים ולמהגרים

98 מתוך תצהירה של ג'. מיום 27 בפברואר 2019 לעו"ד עלא ח'אטר מהמוקד לפליטים ולמהגרים

99 מתוך תצהירה של ר. מיום 19 בנובמבר 2019 לעו"ד ענבר בראל מהמוקד לפליטים ולמהגרים

נוסיף שר' חשה כה מאוימת מפקידי רשות ההגירה עד שנתנה את תצהירה רק לאחר שידעה שבקשת ההגירה שהגישה לקנדה התקבלה ונמסר לה מועד טיסתה. גם אז, ר' אישרה למוקד לעשות שימוש בתצהיר רק לאחר שתעזוב את הארץ.

המלצות למניעת אלימות פקחים

- יש לקבוע נוהל הזמנת חוקר משטרה במקרים שבהם כלוא או בא כוחו פונים לשב"ס בבקשה להגיש תלונה על אלימות פקחים שהופעלה כלפיהם, ולהבטיח שהכלוא יוכל להגיש את תלונתו בטרם יגורש מהארץ. יש לקבוע בנהלים הגדרה מצומצמת ומפורשת של המושג "כוח סביר" ולקבוע כללי משמעת ברורים.
- יש ליצור מנגנון יעיל ודיסקרטי אשר יאפשר למהגרים להגיש תלונה במשטרה על אלימות שהופעלה נגדם בעת מעצרם או אחריו, בטרם יגורשו מישראל.
- יש להקים גוף חוקר עצמאי לטיפול במקרים של אלימות מצד פקחי ההגירה, בדומה לגופים הקיימים כיום במשטרת ישראל ובשב"ס ולהתקין מנגנונים למניעת ניגוד עניינים.

צילום: אקטיבסטילס

ט. סיכום והמלצות

כאמור בהקדמה לדוח זה, במסגרת המעקב אחר תנאי הכליאה, גם בשנת 2019 בחרנו לשים דגש על כמה נושאים מרכזיים: כליאת נשים וילדיהן לקראת גירוש והיעדר חלופות לכליאת ילדים; כשלים בתפקוד בית הדין לביקורת משמורת, הכשלים הנוגעים לכליאת מסורבי כניסה: היעדר גישה למערכת המקלט, הפגיעה בזכות לייצוג ובחיסיון עו"ד-לקוח, מניעת הקשר עם העולם החיצון במתקן יהלו"ם; הכשלים בטיפול הרשויות באלימות מצד פקחי רשות ההגירה.

רוב העצורים במתקני הכליאה השנה היו חסרי מעמד: מהגרים או תיירים שפג תוקף אשרתם או שהפרו את תנאיה ו"מסורבי כניסה". בשל סגירת מתקן חולות וביטול תכנית הגירוש ל"מדינות שלישיות" חלה ירידה משמעותית במספר מבקשי המקלט הכלואים כיום במתקני הכליאה. עמדתו של המוקד נותרה כשהייתה: מעצר צריך להיות האמצעי האחרון במסגרת המאמץ להרחיק חסרי מעמד מישראל. לפי הנחיות נציבות האו"ם לפליטים, "מעצר הוא אמצעי חריג ויכול להיות מוצדק רק למען מטרה לגיטימית".[100] עם זאת, מדיניות ממשלת ישראל זה למעלה מעשור היא לעצור ולכלוא מבקשי מקלט ומהגרים לתקופות ממושכות, גם כאשר גירושם מגבולות המדינה אינו מתאפשר. ריכזנו את המלצותינו בנושאים השונים בסוף הפרק בהם נדונו אותם נושאים. ההמלצה העיקרית של המוקד היא להימנע מכליאת מהגרים ומבקשי מקלט, ובמיוחד ילדים, תוך מתן עדיפות לשימוש באמצעים אחרים – הומניים, כלכליים ויעילים יותר.

100 נציבות האו"ם לפליטים, קווים מנחים למשמורת, 2012.

